

Icoane pe sticlă din Transilvania

Colecția Szöcs

Foto: Siluan Timbuș, Victor Bortaș

ISBN 978-973-117-374-0

© Ana Dumitran

**Finalizarea cercetării a fost posibilă prin proiectul
*Științele socio-umaniste în contextul evoluției globalizate –
dezvoltarea și implementarea programului de studii și cercetare postdoctorală,*
cod contract: POSDRU/1.5/S/61104, proiect cofinanțat din Fondul Social European
prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.**

ANA DUMITRAN
SZÖCS FÜLÖP KÁROLY
ELENA BĂJENARU

Icoane pe sticlă din Transilvania
Colecția Szöcs

Alba Iulia, 2012

SUMAR

Justificare	6
Colecția Szöcs	7
Repertoriul pictorilor	10
Repertoriul icoanelor	21
<i>Deisis</i>	22
<i>Dumnezeu Savaoth</i>	24
<i>Rugăciunea lui Iisus în grădina Ghetsimani</i>	26
<i>Încoronarea Fecioarei</i>	28
<i>Sfânta Treime (Cina de la Mamvri)</i>	34
<i>Sfânta Treime nou-testamentară</i>	36
<i>Iisus Hristos Mare Arhiereu și Învățător</i>	40
<i>Iisus Hristos Mare Arhiereu</i>	42
<i>Iisus Hristos Pantocrator</i>	43
<i>Iisus Hristos – vița de vie</i>	46
<i>Maica Domnului cu Pruncul</i>	48
<i>Izvorul Tămăduirii</i>	62
<i>Nașterea Maicii Domnului</i>	63
<i>Buna Vestire</i>	64
<i>Nașterea Domnului</i>	65
<i>Întâmpinarea Domnului</i>	67
<i>Botezul Domnului</i>	68
<i>Cina cea de taină</i>	70
<i>Schimbarea la față</i>	72
<i>Răstignirea lui Iisus</i>	73
<i>Coborârea de pe cruce</i>	78
<i>Plângerea lui Iisus</i>	79

<i>Maica Domnului îndurerată</i>	85
<i>Învierea lui Iisus</i>	90
<i>Prăznicar cu patru scene</i>	96
<i>Adormirea Maicii Domnului</i>	97
<i>Apariția Fecioarei la Lourdes</i>	99
<i>Arhanghelul Mihail</i>	100
<i>Arhanghelii Mihail și Gavriil</i>	103
<i>Sf. Ioan Botezătorul</i>	108
<i>Sf. Antonie cel Mare și Sf. Nicolae</i>	109
<i>Sf. Nicolae</i>	110
<i>Sf. Gheorghe</i>	122
<i>Sf. Gheorghe și Sf. Teodor Tiron</i>	136
<i>Sf. Dumitru</i>	138
<i>Înălțarea Sfintei Cruci</i>	140
<i>Sfinții împărați Constantin și Elena</i>	142
<i>Sf. Arhidiacon Ștefan</i>	147
<i>Sf. Prooroc Ilie</i>	148
<i>Sf. Haralambie</i>	152
<i>Sf. Paraschiva</i>	154
<i>Sf. Grigore Teologul</i>	155
<i>Sfinții Apostoli Petru și Pavel</i>	156
<i>Sfinții 40 de mucenici</i>	158
<i>Sfinții Mina, Nicolae și Vasile cel Mare</i>	159
<i>Sfinții trei ierarhi</i>	160
<i>Sfinții trei ierarhi, Sf. Nicolae și Sf. Haralambie</i>	161
<i>Judecata de apoi</i>	162
<i>Facerea Evei</i>	164
<i>Adam și Eva</i>	165
<i>Masa Raiului</i>	166
<i>Sententia ...</i>	168

JUSTIFICARE

Cercetarea icoanei transilvănene pictată pe sticlă se află încă în faza de pionierat. O asemenea realitate devine evidentă mai ales atunci când se pune problema publicării unei colecții, altfel spus a unui grup eterogen, constituit sub presiunea împrejurărilor și a ofertelor întâmplătoare. Desigur, există o bibliografie de referință, există modele, căci întotdeauna s-a mai confruntat cineva cu aceeași situație. Dar ceea ce transmit aceste repere este mai ales sentimentul de incertitudine, imaginea unei realități care îți poate scăpa foarte ușor de sub control, datorită diversității formelor de exprimare a artiștilor și a pericolului confuziei între stereotipie și particularitate stilistică. Pe lângă aceste neajunsuri, concretizate de obicei în distribuirea operei unui singur pictor către mai multe ateliere, se adaugă nevoia unei nuanțări a terminologiei folosite și a unei raportări la fenomenul artistic european și de pe alte poziții decât aceea a mimetismului unor comportamente sau competențe profesionale. Imaginea liniară, aproape didactică, a introducerii picturii pe sticlă în Transilvania ca efect al pelerinajului la icoana Maicii Domnului de la mănăstirea Nicula și dispersia sa apoi, prin meșteri niculeni, către celelalte regiuni ale provinciei, cu deosebire spre cele unde s-au dezvoltat glăjării, este doar una dintre realități, peste care s-au suprapus altele, identificate sau încă ascunse, dar cel puțin tot atât de importante în efortul de înțelegere a succesului meșteșugului, deopotrivă printre artiști ca și printre beneficiari. Surprinderea încrengăturii de relații și interpretări, ca și a multitudinii întrebărilor condamnate să rămână deocamdată fără răspuns, au constituit întotdeauna apanajul, dar și piatra de încercare, a celor care au avut șansa studierii unor colecții constituite cu profesionalism, într-o vreme în care încă se mai putea alege între piesele de duzină și cele cu adevărat de valoare artistică ori documentară. O astfel de șansă este și colecția care face obiectul acestui volum și care este capabilă, prin bogăție și diversitate, să ofere ea singură material ilustrativ pentru o sinteză de istorie a picturii pe sticlă în Transilvania, dar și argumente suficient de elocvente că scrierea acesteia mai trebuie să aștepte până la recuperarea integrală a biografiei pictorilor, atâta câtă se mai poate, prin cercetarea arhivelor, a colecțiilor muzeale și a patrimoniului bisericilor, acolo unde el se mai păstrează. Pentru împlinirea acestui deziderat, publicarea unor asemenea colecții este esențială, prin completările care devin posibile, prin verificarea unor ipoteze și, mai ales, prin accesul la informația pe care o conțin. Iată de ce am considerat oportună împărtășirea tezaurului adunat, în ciuda obstacolelor presupuse de studiul său și a neputinței atât de a avea întotdeauna răspunsuri, cât și de a le accepta pe unele dintre cele care au fost deja date. Iată și de ce am rezistat acum tentației de a rescrie istoria picturii pe sticlă practicate de românii din Transilvania, chiar dacă, prin reflecțiile asupra acestei colecții, o nouă viziune capătă contururi tot mai clare. În acest moment sunt mult mai importante concluziile la care fiecare poate ajunge prin propria analiză. Conștienți că fiecare nouă zi de cercetare le poate zdruncina, am preferat să nu le oferim încă pe ale noastre.

COLECȚIA SZÖCS

Icoanele pe sticlă sunt, astăzi, doar o mică parte din tezaurul adunat pe parcursul a aproape șase decenii¹, dar datorită lor a fost descoperită pasiunea pentru valorile trecutului. Astfel, prima piesă adusă acasă cu intenția de a-i asigura condiții optime de păstrare a fost o asemenea icoană, mai bine spus cioburile în care a fost spartă din neglijență de o fetiță. Plânsul ei și cuvintele de reproș ale mamei, rostite undeva într-un sat subcarpatic într-o zi din vara anului 1957, au fost cele care au deschis perspectiva spre un univers cu o bogăție de semnificații extraordinară, dar care tocmai își trăia ultimele clipe. Lovit în plin, în anii '60 ai veacului trecut, de fenomenul de urbanizare a locuinței tradiționale, după ce, în perioada interbelică, mai suferise o gravă pierdere, datorită succesului cromolitografiilor, acest univers, în care icoana pe sticlă a avut un loc la mare cinste, s-a prăbușit cu totul sub impactul transformărilor provocate de industrializare, care a antrenat ample mișcări ale populației, atât din zona rurală spre orașe, cât și dintr-o provincie în alta, precum și o nivelare a comportamentelor, sub presiunea imperativelor ideologice ateist-comuniste.

Noul mod de viață, cu avantajele și dezavantajele sale, a exilat icoana mai întâi în spatele mobilierului modern, apoi în depozitele muzeelor sau ale colecționarilor, transformând rapid o imagine cotidiană într-o raritate extremă. Acest context istoric a favorizat dezvoltarea colecțiilor, dar a avut o contribuție și mai mare la distrugerea fizică a obiectelor vechi, care, odată stabilit că nu mai erau folositoare, au fost, la propriu, aruncate la gunoi.

Unele dintre piesele colecției discutate aici au fost recuperate după ce parcurseseră deja integral acest traseu, cazul cel mai flagrant fiind al icoanei prezentate la nr. 1, a cărei valoare documentară este inestimabilă, fiind, la această dată, cea mai veche icoană pe sticlă românească datată pusă în circuitul științific. În aceeași situație, chiar dacă involuntar, ajunsese și prima icoană, cea pe care s-a clădit colecția și care nu se mai numără astăzi printre compo-

¹ Pentru referințe la colecția de sticlărie vezi: Bunta Magda, Katona Imre, *Az erdélyi üvegművesség a századfordulóig*, Bukarest, Kriterion Kiadó, 1983; Ligia Fulga, *Sticla transilvăneană în secolele XVII-XVIII. Soluții tehnice, tendințe artistice*, București, Editura Economică, 2004; Ligia Fulga, *Das siebenbürgische Glas im 17. und 18. Jahrhundert. Technische Lösungen, künstlerische Tendenzen*, în seria "Kulturdenkmäler Siebenbürgens", vol. 6, Dösel, Janos Stekovics Verlag, 2007. Pentru referințe la colecția de ceramică vezi: Szöcs Fülöp Károly, Karla Roșca, *Mărturii ale civilizației transilvănene. Colecția de cahle a Muzeului ASTRA*, Sibiu, Editura Astra Museum, 2006; Csupor István, *Erdélyi népi kerámiaművészete. A Kárpát-medence kerámiaművészete*, Budapest, Novella Könyvkiadó, 2008. Pentru colecția de textile vezi: Rose Schmidt, *Der Hände Fleiß. Siebenbürgische Haustextilien als Wohnungsschmuck*, München, Wort und Welt, 2001. Pentru obiectele de cositor vezi: Gheorghe Mitran, *Cositorul transilvănean*, Brașov, Editura C2 design, 2002. O parte din piese (icoane, sticlărie, ceasuri, cahle, textile) au putut fi admirate, periodic, la diverse expoziții, organizate începând din 1970 de Muzeul Țării Făgărașului, Complexul Național Muzeal "Astra" din Sibiu, Muzeul Colecțiilor de Artă din București, Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia și alte instituții de profil din Brașov, Cluj-Napoca, Hunedoara, Târgu-Mureș.

nentele ei, la fel ca multe altele, care au trecut între timp fie în patrimoniul unor muzee, fie în cel al altor colecționari, pentru că oferta, fiind atât de generoasă, îți permitea să alegi exemplarele cele mai bine realizate și chiar să refuzi, în bloc, întreaga producție a unor centre, din considerente de gust sau pentru că prezentau o formă prea naivă de exprimare artistică. Așa se explică numărul mic de icoane pictate la Nicula, puținul interes pentru icoanele pictate de familia Poienaru din Laz și de iconarii din Șcheii Brașovului și lipsa totală a icoanelor pictate în Maierii Albei Iulia. Achiziționarea cu predilecție din comunitățile aparținând județelor Sibiu și Brașov explică și ea, parțial, predominarea icoanelor produse în sudul Transilvaniei, cu deosebire în Țara Făgărașului, iar pentru studierea centrelor artistice de aici sperăm ca publicarea acestei colecții să aducă substanțiale contribuții.

Șansa de a putea alege se reflectă nu doar în valoarea artistică remarcabilă a câtorva piese, ci și în deținerea unor lucrări care pot fi considerate rarități și chiar unicate, precum icoana pictată în 1778 deja menționată, datorată neîndoielnic lui Ioniță din Brașov², apoi icoana cu nr. 31, a *Maicii Domnului cu Pruncul*, pictată la 1831 de Ion Zugravul, artist care nu poate fi asociat niciunui centru de pictură pe sticlă, remarcabil prin acuratețea execuției libere, a tușelor groase care țin locul desenului, semn că autorul practica cu dexteritate pictura murală. De asemenea nr. 81, *Sf. Ioan Botezătorul*, creație a lui Vasile Zugravul, a cărui semnătură a mai fost identificată doar pe o icoană descoperită în biserica din Lancrăm³, dar căreia astăzi nu i se mai cunoaște locația. Specială este și *Răstignirea* de la nr. 46, care aproape șochează prin modernitatea compoziției și prin siguranța liniei desenului, dar pentru care nu putem oferi nici măcar o sugestie în ceea ce privește paternitatea. Nu în ultimul rând sunt speciale toate icoanele realizate de Ioan Pop de la Făgăraș, Savu Moga și Matei Țâmforea, artiștii cei mai apreciați de literatura de specialitate și, astăzi, cei mai bine cotați pe piața de antichități.

Un caz aparte îl constituie ultima piesă, cea cu nr. 141, care nu este o icoană, ci doar o pictură pe sticlă, dar care este deosebit de prețioasă datorită vechimii și rarității. Noțiunea de icoană, care acoperă în primul rând caracterul sacral al obiectului pictat, este operabilă doar pentru mediul românesc din Transilvania. În celelalte zone ale Europei unde s-a practicat pictura pe sticlă nu s-au produs icoane, ci tablouri cu subiect religios. În mediul protestant, cu deosebire în cel german, interzicerea imaginii sfinte a făcut loc unor reprezentări care, în ultimă instanță, au jucat același rol de a aminti continuu ceea ce este important în viață, doar că au făcut-o prin intermediul cuvântului, a unor *sententia*, în jurul cărora au fost dezvoltate motive decorative de obicei geometrice și florale⁴.

² O icoană împărătească similară ca execuție, cu reprezentarea *Maicii Domnului cu Pruncul*, a fost văzută cu decenii în urmă în biserica din Nou Român (jud. Sibiu). Acum nu se mai păstrează acolo. O alta cu aceeași temă, semnată de Ioniță Zugravul, a fost semnalată în biserica din Crihalma (Cornel Irimie, Marcela Focșa, *Icoane pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1968, p. 10).

³ Pentru ilustrație vezi Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1975, p. 88.

⁴ Pentru exemplificare vezi: Józef Grabowski, *Ludowe malarstwo na szkle*, Wrocław – Warszawa – Kraków,

În cazul nostru, avem de-a face cu o compoziție realizată cu multă minuțiozitate, într-o tehnică diferită de cea a iconarilor români, care presupune folosirea foiței de argint și de aur gravată în prealabil cu diverse forme, procedeu foarte răspândit în decorarea mobilierului de lux produs în secolele XVII-XVIII⁵, dar despre care nu avem știință să fi fost cunoscut și artiștilor transilvăneni de etnie germană și maghiară. Este, deci, foarte greu de stabilit dacă tabloul discutat aici, datat în 1780, este sau nu o piesă de import, mai ales că nu dispunem nici de un material comparativ suficient de ilustrativ pentru producția atelierelor din străinătate.

Alte considerații credem că sunt, deocamdată, premature. Nu ne îndoim că cercetătorii interesați de istoria picturii pe sticlă în Transilvania, precum și colecționarii și chiar și cei care doar ocazional vor răsfoi acest album, vor găsi în el mult material inedit, nu doar în sensul că nu a mai fost până acum publicat, ci mai ales pentru noutatea informațională pe care o conține și care va ridica, suntem siguri, foarte multe semne de întrebare și va contribui, de asemenea suntem siguri, la elucidarea măcar a unora dintre enigmele nedezlegate până acum.

1968, p. 32, fig. 13, și pl. 66; *Malarstwo na szkle. XVIII- i XIX-wieczne ludowe malarstwo na szkle w zbiorach Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze*, Jelenia Góra, 2009, p. 392-397.

⁵ Pentru detalii vezi Jeannine Geyssant, *Peintures sous verre de l'antiquité à nos jours. Églomisés, fixés et estampes*, Paris, 2008, p. 47-49, 64-68, 234-237.

REPERTORIUL PICTORILOR

Acest capitol are un rost mai degrabă didactic, pentru a facilita construirea unei imagini de ansamblu asupra valorii colecției. Desigur, cele mai multe icoane nu au fost semnate și doar o parte pot fi atribuite, dar o tratare a celor rămase fără paternitate în funcție de zona unde bănuim că a activat pictorul considerăm că este la fel de utilă, deoarece colecția abundă în piese care deschid realmente noi perspective de abordare a fenomenului artistic.

Cațavei, Nicolae – născut în 1815 la Făgăraș, fiul cantorului bisericii greco-catolice, ucenicul lui Ioan Pop, ale cărui modele le-a urmat îndeaproape, este atestat cu lucrări datate între 1840-1855. Icoana datată în 1824 semnalată de Valeriu Literat a fost, destul de probabil, o creație a lui Nicolae Grecu.

Valeriu Literat, *Biserici vechi românești din Țara Oltului*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995; Ioana Rustoiu, Elena Băjenaru, Ana Dumitran, Károly Fülöp Szöcs, ... *Prin mine, Ioan Pop Zugravul*, Alba Iulia, Editura Altip, 2008; Elena Băjenaru, *Nicolae Cațavei – un zugrav de icoane în umbra unui maestru*, în vol. *720 de ani de istorie a Făgărașului*, Alba Iulia, Editura Altip, 2011.

Costea Verman, Ioan – originea acestui artist este, deocamdată, necunoscută, dar asocierea unui al doilea cognomen, alături de Costea, trimite în primul rând spre Lancrăm și spre necesitatea delimitării de celălalt Ioan Costea, pictor de icoane pe sticlă cu lucrări datate între 1822 și 1841. Semnăturile lui Ioan Costea Verman descoperite în bisericile din Mogoș (jud. Alba) pe două icoane pictate pe lemn și pe o cruce destinată mesei altarului, toate datate 1835, permit atribuirea unui grup de icoane pe sticlă important din punct de vedere cantitativ, dar între care nu se află nici o piesă semnată.

Gelu-Mihai Hărdălău, *Zugravii din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea în județul Alba*, în *Apulum*, XIX, 1981; Ioana Cristache-Panait, *Biserici de lemn monumente istorice din Episcopia Alba Iuliei, mărturii de continuitate și creație românească*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1987.

Făgăraș-Rupea - zonă unde a fost depistat un grup compact de icoane realizate începând cu deceniul al doilea al secolului al XIX-lea. Stilistic, arta acestor creații se apropie foarte mult de cea a Șcheilor, iar absența lor după 1850 o interpretăm ca o posibilă mutare a iconarilor la Brașov. Locația atelierului poate fi satul Comăna de Sus, unde au fost identificate cele mai multe icoane, dar absența altor indicii ne obligă să privim cu rezervă această ipoteză.

Valentina Popa, *Contribuții la cunoașterea picturii pe sticlă din Țara Oltului*, în *Revista Muzeelor și Monumentelor. Muzee*, 1981, nr. 9.

Gherla – oraș cu multiple semnificații în istoria artei românești din Transilvania, în care au activat deopotrivă gravori, xilografi și pictori. Pictura pe sticlă produsă aici, dependentă de cea din Nicula, dar inferioară calitativ, se datează începând din a doua jumătate a secolului XIX și se caracterizează prin stridența între fondul albastru și decorul floral realizat cu roșu, precum și prin folosirea cu predilecție a literelor latine pentru textele ce însoțesc compozițiile.

Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1975; Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania. Secolele XIII-XVIII*, București, Editura Academiei Române, 1998; Ioan Podea, *Icoanele pe sticlă și iconarii de la Nicula*, Cluj-Napoca, Editura Gedo, 2002.

Grecu – familie de pictori originară, conform tradiției, din Arpașu de Jos, stabilită în Săsaș încă din veacul al XVIII-lea. Ca muraliști și pictori de icoane pe lemn sunt cunoscuți Nicolae și Alexandru Grecu, probabil frați, activi începând cu ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, Nicolae fiul lui Nicolae și Gheorghe – ca a doua generație, și Vasile Grecu, ultimul descendent, activ în a doua jumătate a secolului XIX. Este dificil de stabilit care dintre zugravii Grecu a pictat pe sticlă sau căruia dintre ei îi aparține o anume icoană, deoarece, deocamdată, avem doar semnături comune, care, oricum, se referă numai la fresce. Elementul ce individualizează creația acestor artiști este coloritul surprinzător de viu, în tonalități rafinate.

Valeriu Literat, *Biserici din Țara Oltului și de pe Ardeal și O familie de zugravi: familia Grecu*, în *Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. Secția pentru Transilvania*, 1932-1938; Ioana Cristache-Panait, *Cu privire la unele monumente din Țara Făgărașului în lumina relațiilor cu Țara Românească*, în *Buletinul Monumentelor Istorice*, an XXXIX, 1970, nr. 2; Vasile Drăguț, *O dinastie de zugravi din Țara Oltului*, în *Astra*, 1968, nr. 5; Ștefan Meteș, *Din istoria artei religioase românești. Zugravii bisericilor românești*, în *Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. Secția pentru Transilvania*, 1926-1928; Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1975; Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania. Secolele XIII-XVIII*, București, Editura Academiei Române, 1998.

Ion Zugravul – pictor muralist și iconar activ în prima jumătate a secolului al XIX-lea în sudul Transilvaniei, cunoscut deocamdată doar prin intermediul unei icoane pe sticlă datată 1831, piesă aparținând colecției Szöcs.

Ioniță din Brașov – meșterul de la care s-au păstrat cele mai timpurii icoane pe sticlă datate și semnate, artist înzestrat, care foarte probabil a pictat și pe lemn, după cum dovedește calitatea execuției icoanelor cunoscute, precum și modelele de inspirație brâncovenească folosite.

Maria Goleescu, *Icoana pe sticlă a zugravului Ioniță ot Brașov*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, XXXVIII, 1945; Cornel Irimie, Marcela Focșa, *Icoane pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1968; Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1975; Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania. Secolele XIII-XVIII*, București, Editura Academiei Române, 1998.

Lancrăm – localitate din apropierea Sebeșului unde s-au păstrat câteva dintre cele mai vechi icoane pe sticlă transilvănene și unde, cel mai târziu din prima jumătate a secolului al XIX-lea, au activat ateliere în care s-a pictat pe sticlă. Conform tradiției locale, meșterii au aparținut unei singure familii, Costea, dar realitatea e posibil să fi fost mai diversificată. Sunt cunoscuți cu numele Ioan Costea, pentru prima jumătate a secolului XIX, și Ilie Costea, pentru ultimele decenii ale secolului XIX și primele două decenii din secolul XX. Cel din urmă a pictat și pe lemn. Un alt meșter activ în acest centru e posibil să fi fost Ioan Costea Verman, pentru care avem atestări din anul 1835, lucrări pictate pe lemn, care permit însă indicarea paternității pentru un grup consistent cantitativ de icoane pe sticlă. Un alt grup de icoane pe sticlă, foarte numeros, a fost asociat deopotrivă Lancrămului și Mărginimii Sibiului, atelierul în care au fost produse neputând fi, deocamdată, localizat cu precizie.

Gheorghe Pavelescu, *Contribuții pentru cunoașterea picturii pe sticlă la românii din Transilvania*, în *Apulum*, I, 1939-1942; Gelu-Mihai Hărdălău, *Zugravi și icoane pe sticlă în județul Alba*, în *Apulum*, XVII, 1979; Gelu-Mihai Hărdălău, *Zugravii din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea în județul Alba*, în *Apulum*, XIX, 1981; Gelu-Mihai Hărdălău, *Școli de zugravi pe raza Eparhiei de Alba Iulia*, în *Îndrumător Pastoral*, V, 1981; Gelu-Mihai Hărdălău, *Colecția de icoane a Muzeului din Sebeș*, în *Îndrumător Pastoral*, VI, 1982; Gelu-Mihai Hărdălău, *Icoane pe sticlă și lemn în colecția Episcopiei Ortodoxe de Alba Iulia*, în *Îndrumător Pastoral*, VII, 1983; Gelu-Mihai Hărdălău, *Din nou despre unii zugravi ce au activat în zona Sebeș*, în *Apulum*, XXI, 1983; Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania. Secolele XIII-XVIII*, București, Editura Academiei Române, 1998; Ruth Fabritius, Joachim Nentwig, *Hinterglasikonen. Die Sammlung Nentwig im Museum am Dom*, Regensburg, 2003; Irmgard Sedler, Marius J. Tătaru, *Zerbrechliche Heiligenwelten. Rumänische Hinterglasikonen*, Kornwestheim, 2004; Ana Dumitran, *Icoanele bisericii din Lancrăm*, în *Apulum*, series *Historia et Patrimonium*, XLVIII, 2011; Ana Dumitran, *Icon Painters of Lancrăm*, în *Transylvanian Review*, vol. XXI, supl. 1, 2012.

Laz – important centru de pictură pe sticlă situat în vecinătatea Sebeșului, întemeiat prin stabilirea aici, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, a pictorului Savu Poienaru, originar probabil din Poiana Sibiului, format în preajma lui Vasile Munteanu din Săliște. Și Savu și descendenții săi au practicat atât pictura pe sticlă, cât și cea pe lemn, pe pânză și pictura murală, iar din a doua jumătate a secolului XIX și pictura pe tablă. În afară de atelierul Poienarilor, în Laz au mai pictat Aurel Rodean, Pavel Zamfir și fiul său Savu și, pentru o vreme, Ioan Morar, care, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, s-a stabilit la Săliște.

Gheorghe Pavelescu, *Contribuții pentru cunoașterea picturii pe sticlă la românii din Transilvania*, în *Apulum*, I, 1939-1942; Gelu-Mihai Hărdălău, *Noi date privind activitatea unor zugravi din centrul Laz*, în *Apulum*, XVI, 1978; Gelu-Mihai Hărdălău, *Zugravi și icoane pe sticlă în județul Alba*, în *Apulum*, XVII, 1979; Gelu-Mihai Hărdălău, *Zugravii din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea în județul Alba*, în *Apulum*, XIX, 1981; Gelu-Mihai Hărdălău, *Școli de zugravi pe raza Eparhiei de Alba Iulia*, în *Îndrumător Pastoral*, V, 1981; Gelu-Mihai Hărdălău, *Colecția de icoane a Muzeului din Sebeș*, în *Îndrumător Pastoral*, VI, 1982; Gelu-Mihai Hărdălău, *Icoane pe sticlă și lemn în colecția Episcopiei Ortodoxe de Alba Iulia*, în *Îndrumător Pastoral*, VII, 1983; Gelu-Mihai Hărdălău, *Din nou despre unii zugravi ce au activat în zona Sebeș*, în *Apulum*, XXI, 1983; Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania. Secolele XIII-XVIII*, București, Editura Academiei Române, 1998; Ruth Fabritius, Joachim Nentwig, *Hinterglasikonen. Die Sammlung Nentwig im Museum am Dom*, Regensburg, 2003; Irmgard Sedler, Marius J. Tătaru, *Zerbrechliche Heiligenwelten. Rumänische Hinterglasikonen*, Kornwestheim, 2004; Ioana Rustoiu, *Un zugrav al Lazului*, Ioan Morar, în *Patrimonium Apulense*, IV, 2004; Ioana Rustoiu, *Icoanele Lazului*, Alba Iulia, Editura Altip, 2007; Ioana Rustoiu, *Zugravii Lazului. Pictura murală*, Alba Iulia, Editura Altip, 2008.

Mărginimea Sibiului – pentru istoria icoanei pe sticlă, această sintagmă acoperă activitatea atelierelor din Ludoș, Miercurea Sibiului, Poiana Sibiului, Rășinari, Săliște, Topârcea și Vale. Pentru Ludoș, îl putem menționa pe Nicolae Zugravul, pictor muralist și iconar activ în ultimele decenii ale secolului XVIII și primele decenii ale secolului XIX, la fel ca și Petru din Topârcea, împreună cu care a semnat de mai multe ori. Din Poiana Sibiului a plecat Savu, întemeietorul atelierului din Laz, dar a fost înlocuit de Ioan Hândoreanu, venit din Hendorf, care a pictat și el la granița dintre cele două secole. În Vale este atestat Popa Matei, în prima jumătate a secolului XIX, iar apoi Nicolae Oancea. Pentru Rășinari, important centru artistic românesc pentru întregul secol al XVIII-lea, nu avem, deocamdată, semnalări că s-ar fi pictat și pe sticlă, dar unul dintre pictorii formați aici, Petru din Topârcea, deja amintit, a practicat și această tehnică, pe care nu știm însă unde și-a însușit-o. La Săliște au pictat pe sticlă Vasile Munteanu, în deceniile de dinainte și de după anul 1800, iar după 1860 s-a stabilit aici Ioan Morar din Laz, a cărui activitate a fost continuată de fiicele sale până în perioada interbelică. Între Mărginimea Sibiului, Valea Sebeșului și Orăștie a funcționat un permanent și foarte intens schimb comercial și de populație, de aceea icoanele pe sticlă produse în oricare dintre comunitățile amintite sau în altele, până acum neștiute, se găsesc răspândite pretutindeni în acest areal, proveniența diferitelor exemplare neputând fi privită ca un indiciu pentru locul unde au fost pictate. În plus, importante similitudini arată că artiștii au învățat unii de la alții, împrumuturile făcând destul de dificilă delimitarea contribuției fiecăruia.

Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1975; Alexandru Hamat, *Contribuții la cunoașterea zugravilor icoanelor pe sticlă în veacul al XVIII-lea din Transilvania*, în *Revista Muzeelor*, 2, 1996; Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania. Secolele XIII-XVIII*, București, Editura Academiei Române, 1998; Ioana Cristache-Panait, *Zugravul Petru de la Topârcea (județul Sibiu)*, în vol. *Artă, istorie, cultură. Studii*

în onoarea lui Marius Porumb, Cluj-Napoca, 2003; Ruth Fabritius, Joachim Nentwig, *Hinterglasikonen. Die Sammlung Nentwig im Museum am Dom*, Regensburg, 2003; Irmgard Sedler, Marius J. Tătaru, *Zerbrechliche Heiligenwelten. Rumänische Hinterglasikonen*, Kornwestheim, 2004; Ioana Rustoiu, *Un zugrav al Lazului*, Ioan Morar, în *Patrimonium Apulense*, IV, 2004; Alina Geanina Ionescu, *Icoanele pe lemn și sticlă din principalele colecții sibiene*, Sibiu, 2009.

Moga, Savu – născut în 1816 în Giurtelecu Hododului (jud. Sălaj), stabilit la Arpașu de Sus (jud. Sibiu) în preajma anului 1844, decedat în 1899, artist deosebit de înzestrat, unanim apreciat de contemporani și de specialiști. A pictat doar pe sticlă, deși tradiția păstrată în familie a reținut și execuția unor cruci de lemn, distruse mai înainte de a apuca să fie studiate. Asemeni vechilor zugravi, și-a privit meșteșugul ca rezultat al inspirației divine, pe care o invoca prin post și rugăciune mai înainte de a se apuca de pictat. A fost un bun colorist și un desenator îndemânatic, talentul său nativ suplinind lipsa unei pregătiri pe măsură. Personajele icoanelor sale sunt puternic individualizate, cu fizionomii distincte, expresive, și gesturi precise, rezultate din urmarea atentă a modelelor folosite, atunci când acestea erau de bună calitate, precum gravurile athonite, dar și din intenția de a da fiecărei icoane un suflu propriu, care să o diferențieze de creațiile similare ca temă.

Lena Constante, *Iconarul Savu Moga*, în *Boabe de grâu*, an III, 1932, nr. 11; Lena Constante, *Pictura pe sticlă din satul Drăguș*, în *Artă și Tehnică Grafică*, caiet VI, București, 1938; Valeriu Literat, *Biserici vechi românești din Țara Oltului*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995; I. C. Ioanidu, G. G. Rădulescu, *Icoane pe sticlă*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, XXXV, 1942, fasc. 113-114; Gheorghe Pavelescu, *Pictura pe sticlă la Români*, în *Revista Fundațiilor Regale*, X, 1943, nr. 3; Vasile V. Niculescu, *Contribuții la cunoașterea icoanelor pe sticlă și a xilogravurilor țaranilor români din Transilvania*, în *Studii și Cercetări de Istoria Artei*, 1957, nr. 3-4; Ștefan Meteș, *Zugravii și icoanele pe hârtie (xilogravuri-stampe) și sticlă din Transilvania*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an LXXXII, 1964, nr. 7-8; Dumitru Dancu, Juliana Dancu, *Doi mari pictori din Țara Oltului*, în *Steaua*, 1967, nr. 4; Vasile Drăguț, *Un mare meșter iconar – Savu Moga*, în *Artă Plastică*, 1967, nr. 8; Ioan Apostol Popescu, *Pictura pe sticlă de la Nicula*, București, Editura Tineretului, 1969; Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1975; Marcela Necula, *Savu Moga și Matei Țâmforea*, în *Îndrumător bisericesc*, Sibiu, 1978; Ion Tătaru, recenzie la Cornel Irimie, Marcela Focșa, *Icoane pe sticlă*, în *Studii și Cercetări de Istoria Artei*, tom 16, 1969, nr. 1; Mihaela Proca, *Savu Moga – un iconar*, București, Editura Tehnică, 1994; Georgeta Stoica, Paul Petrescu, *Dicționar de artă populară*, București, Editura Enciclopedică, 1997; Ruth Fabritius, Joachim Nentwig, *Hinterglasikonen. Die Sammlung Nentwig im Museum am Dom*, Regensburg, 2003; Irmgard Sedler, Marius J. Tătaru, *Zerbrechliche Heiligenwelten. Rumänische Hinterglasikonen*, Kornwestheim, 2004; Cornel Tatai-Baltă, *Scrieri despre artă*, Alba Iulia, Editura Altip, 2005; Olimpia Coman-Sipeanu, *Icoane pe sticlă din patrimoniul Muzeului Astra Sibiu, Colecția "Cornel Irimie"*, Sibiu, Editura Astra Museum, 2010; Simona Teodora Roșca, *Icoana pe sticlă din Transilvania (sec. XVIII-XX)*, Cluj-Napoca, 2010.

Morar, Ioan – ucenic al lui Simion Poienaru, Ioan Morar este, de departe, cel mai interesant pictor care poate fi asociat centrului Laz, deși cea mai importantă parte a creației sale a fost realizată după stabilirea la Săliștea Sibiului, unde fiicele sale, Emilia și Elisabeta, i-au continuat meșteșugul. Născut în Laz, cel mai probabil în 1825, el a fost trimis de preotul local, Ioan Breaz, la studii la Viena. Informații documentare despre un asemenea stagiu nu s-au păstrat, dar că artistul a căpătat o învățătură mai înaltă decât i-a putut oferi primul său maestru, Simion Poienaru, este sigur și o demonstrează cu prisosință lucrările datate în a doua jumătate a secolului XIX, realizate pe lemn, pe pânză și pe sticlă, precum și faptul că s-a încumetat, cu reușite remarcabile, să abordeze arta portretului.

Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1975; Ioana Rustoiu, *Un zugrav al Lazului, Ioan Morar*, în *Patrimonium Apulense*, IV, 2004.

Munteanu, Vasile – pictor muralist și iconar originar din Săliștea Sibiului, format în atelierul lui Stan din Orăștie, activ în ultimele decenii ale secolului XVIII și în prima jumătate a secolului XIX. A pictat și pe sticlă, dovadă icoanele semnate de la Lancrăm și din colecția Szöcs, dar semnătura sa, redată abreviat, a fost o vreme greșit citită, ceea ce a întârziat asocierea ei cu artistul. Compoziții cu un remarcabil simț al proporțiilor, cu un colorit plăcut, în tonuri deschise, inspirate uneori de arta occidentală, icoanele pe sticlă ale lui Vasile Munteanu sunt deocamdată rarități. Artistul a fost maestrul lui Simion Poienaru, întemeietorul centrului de pictură din Laz.

Nicolae Iorga, *Scrisori și inscripții ardelene și maramureșene*, vol. II, București, 1906; Ștefan Meteș, *Note despre zugravii bisericilor române*, Sibiu, 1932; Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1975; Marius Porumb, *Zugravi și centre românești de pictură din Transilvania secolului al XVIII-lea*, în *Anuarul Institutului de Arheologie și Istorie Cluj-Napoca*, XIX, 1976; Gelu-Mihai Hărdăalău, *Zugravii din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea în județul Alba*, în *Apulum*, XIX, 1981; Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania. Sec. XIII-XVIII*, București, Editura Academiei Române, 1998; Ana Dumitran, *Icoanele bisericii din Lancrăm*, în *Apulum, series Historia et Patrimonium*, XLVIII, 2011.

Nicula – în literatura de specialitate, numele acestei comunități din vecinătatea Gherlei este aproape sinonim cu noțiunea de pictură pe sticlă, începuturile acestui fenomen artistic și dispersia sa spre celelalte zone ale Transilvaniei fiind puse, aproape exclusiv, pe seama artiștilor niculeni. Astăzi ambele considerații sunt contrazise de cercetările de arhivă, de analiza stilistică a producției celorlalte centre și de realitatea că, până în acest moment, nu au fost descoperite icoane produse în Nicula anterioare anului 1796, dată la care erau demult active atelierele din sudul Transilvaniei ale lui Ioniță din Brașov, Nicolae din Ludoș, Petru din Topârcea și cel al lui Vasile Munteanu din Săliște, iar pentru zona de nord îl cunoaștem pe Ursu Broina, care la 1784 era deja un meșter cu experiență și cu o rețea de distribuție ce se întindea până la Sibiu. Icoana pe sticlă pictată la Nicula este singura despre care se poate spune că aparține cu certitudine domeniului artei populare,

în celelalte cazuri artiștii selectându-se totuși dintre “profesioniști”. Dar autorii icoanelor dateate în 1796 și în anii imediat următori nu au fost nici ei simpli țărani care au încercat să profite de pe urma pelerinajului la icoana făcătoare de minuni a bisericii din localitate, apucându-se să picteze pe sticlă pentru că, materialele fiind mai ieftine și tehnica mai rapidă, și produsul se putea vinde mai ieftin decât o icoană pe lemn. Și mai ieftin s-ar fi putut produce și vinde o gravură, iar ampla promovare prin astfel de creații a icoanei miraculoase din biserica iezuită de la Cluj, despre care deținătorii săi susțineau că este adevărata icoană care a plâns la Nicula, nu le-a fost străină artiștilor de aici, care au folosit ei înșiși ca modele frumoasele gravuri în cupru realizate la Tyrnavia, Bratislava, Buda și Viena. Calitatea artistică incontestabilă a icoanelor de la 1796, comparativ cu ceea ce în mod obișnuit aparține acestui centru, a și fost, pentru unii cercetători, o serioasă piatră de încercare pentru atribuire, ele fiind astăzi cunoscute ca “icoane ierņuțene” și puse pe seama penelului Popii Sandu de la Ierņuțeni (jud. Mureș), pictor de icoane pe sticlă și pe lemn dateate între 1803 și 1833. Înșă, diferențele stilistice categorice între creația acestuia și icoanele dateate începând cu 1796 exclud o asemenea paternitate, iar folosirea ca model pentru icoana *Maicii Domnului cu Pruncul* a unei gravuri vieneze ilustrând-o pe Fecioara de la Nicula, desigur în versiunea de la Cluj, trimite spre nordul Transilvaniei și spre Nicula în primul rând. Autorii acestor icoane, pentru că sunt doi, au beneficiat de o pregătire similară cu a celorlalți pictori de icoane pe sticlă contemporani amintiți mai sus, au fost, deci, “profesioniști”, în limitele în care meșteșugul picturii putea fi însușit în epocă de către români. Acești doi artiști au instruit la rândul lor o serie întreagă de ucenici, dintre care cei mai mulți s-au limitat la cunoștințe sumare, creațiile lor devenind, în cele din urmă, tiparele după care au fost executate icoanele atribuibile Niculei.

Ion Mușlea, *Icoanele pe sticlă și xilogravurile țăranilor români din Transilvania*, București, 1995; Cornel Irimie, Marcela Focșă, *Icoane pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1968; Ion Apostol Popescu, *Arta icoanelor de la Nicula*, București, Editura Tineretului, 1969; Ion Apostol Popescu, *Studii de folclor și artă populară*, București, 1970; Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țăărănească pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1975; Marius Porumb, recenzie la Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țăărănească pe sticlă*, în *Studii și Cercetări de Istoria Artei*, tom 26, 1979; Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania. Sec. XIII-XVIII*, București, Editura Academiei Române, 1998; Ruth Fabritius, Joachim Nentwig, *Hinterglasikonen. Die Sammlung Nentwig im Museum am Dom*, Regensburg, 2003; Irmgard Sedler, Marius J. Tătaru, *Zerbrechliche Heiligenwelten. Rumänische Hinterglasikonen*, Kornwestheim, 2004; Valer Pop, Călin-Ovidiu Pop, *Icoanele pe sticlă de Ierņuțeni*, Târgu-Mureș, Editura Nico, 2007; *Poesie des Glaubens. Rumänische Hinterglasikonen aus dem 19. Jahrhundert*, Ausstellung vom 8. September bis 19. Dezember 2010, Berlin; Simona Teodora Roșca, *Icoana pe sticlă din Transilvania (sec. XVIII-XX)*, Cluj-Napoca, 2010; Ana Dumitran, *Despre icoanele pe sticlă așa-numite de Ierņuțeni*, în *Annales Universitatis Apulensis*, series *Historica*, 15/1, 2011; Ana Dumitran, Hegedűs Enikő, Vasile Rus, *Fecioarele înlăcrimate ale Transilvaniei. Preliminarii la o istorie ilustrată a toleranței religioase*, Alba Iulia, Editura Altip, 2011.

Nordul Transilvaniei – am denumit astfel locația artiștilor anonimi alții decât cei care pot fi grupați în centrul de la Nicula. Activitatea lor este dovedită documentar foarte timpuriu, la 1784 producția fiind deja de ordinul a sute de icoane pe sticlă la o singură comandă din partea negustorilor interesați de colportarea acestor poduse. Singurul pictor pe care îl putem indica deocamdată cu numele este Ursu Broina, a cărui localitate de origine nu este cunoscută, dar despre care știm că a locuit vremelnice la Cătina (jud. Cluj) și Stoboru (jud. Sălaj). Nu a fost identificată încă nici o icoană cu semnătura sa, dar este atestat ca muralist.

Arhivele Naționale. Serviciul Județean Alba, fond *Mitropolia Română Unită Blaj*, nr. 78/1784; Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania. Sec. XIII-XVIII*, București, Editura Academiei Române, 1998.

Pop, Ioan – născut în Galații Făgărașului cu puțin înainte de 26 decembrie 1794, dată la care a fost botezat, cu lucrări date între 1833 și 1869, artistul a încetat din viață în 24 mai 1870. În literatura de specialitate a fost multă vreme confundat cu Ioan Pop-Moldoveanu, iar o parte a creației sale a fost pusă pe seama unui imaginar Irimie Ioan Pop, nume rezultat din lectura greșită a semnăturii “prin mine, Ioan Pop”. A pictat în special pe sticlă, dar sunt cunoscute și lucrări pictate pe lemn și pe pânză și i se poate atribui și colaborarea la execuția unor picturi murale. Pictura sa pe sticlă, care se resimte de pe urma cunoașterii celorlalte tehnici, beneficiază de o tratare mult mai realistă a volumelor, de o corectă distribuție a proporțiilor și o expresivitate a fizionomiilor care face icoanele sale inconfundabile. A creat compoziții ample, inspirate de surse diverse, iar caracterul insolit al unor teme face dovada interesului lui Ioan Pop pentru îmbogățirea universului artistic al românilor.

I. C. Ioanidu, G. G. Rădulescu, *Icoane pe sticlă*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, XXXV, 1942, fasc. 113-114; Valeriu Literat, *Biserici vechi românești din Țara Oltului*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1996; Ștefan Meteș, *Zugravii și icoanele pe hârtie (xilografuri-stampe) și sticlă din Transilvania*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an LXXXII, 1964, nr. 7-8; Ion Tătaru, recenzie la Cornel Irimie, Marcela Focșa, *Icoane pe sticlă*, în *Studii și Cercetări de Istoria Artei*, tom 16, 1969, nr. 1; Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1975; Ruth Fabritius, Joachim Nentwig, *Hinterglasikonen. Die Sammlung Nentwig im Museum am Dom*, Regensburg, 2003; Irmgard Sedler, Marius J. Tătaru, *Zerbrechliche Heiligenwelten. Rumänische Hinterglasikonen*, Kornwestheim, 2004; Ioana Rustoiu, Elena Băjenaru, Ana Dumitran, Károly Fülöp Szöcs, ... *Prin mine, Ioan Pop Zugravul*, Alba Iulia, Editura Altip, 2008; Olimpia Coman-Sipeanu, *Icoane pe sticlă din patrimoniul Muzeului Astra Sibiu. Colecția “Cornel Irimie”*, Sibiu, Editura Astra Museum, 2010; Simona Teodora Roșca, *Icoana pe sticlă din Transilvania (sec. XVIII-XX)*, Cluj-Napoca, 2010.

Purcariu, Ioan Matei – fiul lui Matei Țâmforea, născut în 1869, cu o creație destul de restrânsă, deoarece, după căsătoria și stabilirea în satul Bradu (jud. Sibiu), se pare că nu

a mai pictat. Icoanele cunoscute indică ucenicia pe lângă Savu Moga, mai degrabă decât pe lângă părintele său.

Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1975.

Sudul Transilvaniei – este formula folosită pentru localizarea meșterilor pentru care nu avem nici un fel de reper, dar pe care anumite detalii stilistice îi apropie de artiștii din arealul cuprins între Alba Iulia și Brașov.

Șcheii Brașovului – în principiu, se consideră că pictura pe sticlă în suburbia românească a Brașovului a început cu iconarul niculean Ghimbă, el și descendenții săi adaptându-se aici unui nou gust, pentru a-și face vandabile icoanele. Acest nou gust, care promovează un decorativism obsesiv și un dezechilibru cromatic, își găsește interesante analogii în pictura pe sticlă a huțulilor din estul Pocuției. Explicația cea mai la îndemână pentru această evoluție este prezența la Șchei a pictorului Adolf Zajonczi, a cărui origine nu este cunoscută, fiind bănuț doar că era ceh sau slovac. Oricum, cele mai vechi icoane atribuite centrului nu suferă încă de *horror vacui*, iar calitățile picturale nu sunt cu totul absente. Este, de asemenea, de presupus că nu a existat un *hiatus* între Ioniță din Brașov și primii iconari care au practicat un stil popular. A existat și o predispoziție pentru folosirea ca modele a gravurilor athonite, în special în reprezentarea *Maicii Domnului Galactotrophousa* și a *Sfântului Gheorghe ucigând balaurul*.

Ion Mușlea, *Pictura pe sticlă la românii din Șcheii Brașovului*, în *Țara Bârsei*, nr. 1, 1929; Cornel Irimie, *Meșteșugul și arta iconarilor din Șcheii Brașovului*, în *Astra*, 1967, nr. 10; Józef Grabowski, *Ludowe malarstwo na szkle*, Wrocław – Warszawa – Kraków, 1968; Ruth Fabritius, Joachim Nentwig, *Hinterglasikonen. Die Sammlung Nentwig im Museum am Dom*, Regensburg, 2003; Irmgard Sedler, Marius J. Tătaru, *Zerbrechliche Heiligenwelten. Rumänische Hinterglasikonen*, Kornwestheim, 2004; Olimpia Coman-Sipeanu, *Icoane pe sticlă din patrimoniul Muzeului Astra Sibiu. Colecția "Cornel Irimie"*, Sibiu, Editura Astra Museum, 2010.

Tămaș – familie de iconari originară din Făgăraș, nu din Nicula, cum s-a presupus, fără nici un argument întemeiat.

Tămaș, Ioan – prima consemnare documentară, datată 1821, ni-l prezintă deja ca iconar. Nu s-a păstrat nici o icoană semnată. Relația de rudenie spirituală cu Ioan Pop ni-l indică pe acesta din urmă drept un posibil formator al artistului.

Tămaș, Moise – numele său și profesia de iconar apar în registrele de stare civilă începând din 1824. Nici de la el nu au rămas icoane semnate, dar a putut fi individualizat prin comparație cu lucrările lui Petru Tămaș, pe considerentul că acesta a folosit șabloanele moștenite de la tatăl său.

Tămaș, Petru, tatăl – unul din cei patru descendenți ai lui Moise Tămaș, născut la Făgăraș în 1841 și decedat în 1915, a învățat să picteze de la tatăl său, de care îl diferențiază însă un puternic efect decorativ și factura rudimentară a desenului.

Tămaș, Petru, fiul – a învățat să picteze în atelierul tatălui său. Mai puțin înzestrat, icoanele sale sunt mai degrabă creații ale artei populare decât ale celei sacre. Activ la sfârșitul secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului XX, a pictat alături de sora sa, Ana Tămaș, căsătorită Deji.

Lena Constante, *Pictura pe sticlă din satul Drăguș*, în *Artă și Tehnică Grafică*, caiet VI, 1938; I. C. Ioanidu, G. G. Rădulescu, *Icoane pe sticlă*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, XXXV, 1942, fasc. 113-114; Valeriu Literat, *Biserici vechi românești din Țara Oltului*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995; Ioan Mușlea, *Icoanele pe sticlă și xilografurile țăranilor români din Transilvania*, București, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, 1995; Ștefan Meteș, *Zugravii și icoanele pe hârtie (xilografuri-stampe) și sticlă din Transilvania*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an LXXXII, 1964, nr. 7-8; Cornel Irimie, *Pictura populară*, în vol. *Arta populară românească*, București, Editura Academiei R.S.R., 1969; Cornel Irimie, *Pictura populară pe sticlă*, în *Țara Bârsei*, vol. II, București, Editura Academiei R.S.R., 1974; Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1975; Ruth Fabritius, Joachim Nentwig, *Hinterglasikonen. Die Sammlung Nentwig im Museum am Dom*, Regensburg, 2003; Irmgard Sedler, Marius J. Tătaru, *Zerbrechliche Heiligenwelten. Rumänische Hinterglasikonen*, Kornwestheim, 2004; Olimpia Coman-Sipeanu, *Icoane pe sticlă din patrimoniul Muzeului Astra Sibiu. Colecția "Cornel Irimie"*, Sibiu, Editura Astra Museum, 2010; Simona Teodora Roșca, *Icoana pe sticlă din Transilvania (sec. XVIII-XX)*, Cluj-Napoca, 2010.

Țara Făgărașului – în istoria picturii pe sticlă, acest areal – denumit și Țara Oltului – acoperă atelierele din Făgăraș, care produc începând din primele decenii ale secolului al XIX-lea, pe cele ale membrilor familiei Grecu din Săsăuș, ale lui Savu Moga din Arpașu de Sus și Matei Țâmforea din Cârțișoara. Unele dintre ele și-au câștigat în timp o suficient de convingătoare individualitate, astfel că pot fi tratate separat, în funcție de numele meșterului.

Țâmforea, Matei – născut în 1836 în Cârțișoara (jud. Sibiu), a murit în localitatea natală în 24 ianuarie 1906. Celebru astăzi în special pentru icoanele ilustrând *Judecata de apoi*, în care caracterul narativ al creației sale atinge cotele cele mai înalte, artistul a încercat și pictura pe lemn, în special pe cea de mobilier. A fost atras și de subiecte din universul laic. A pictat până în 1905. Nu a fost un desenator foarte înzestrat și nici ca și colorist nu a putut concura cu Savu Moga, despre care se spune că i-a fost maestru, dar a avut curajul unor abordări personale, extrem de moderne pentru destinația pe care o aveau de fapt lucrările sale.

Lena Constante, *Iconarul Savu Moga*, în *Boabe de grâu*, an III, 1932, nr. 11; Lena Constante, *Pictura pe sticlă din satul Drăguș*, în *Artă și Tehnică Grafică*, caiet VI, 1938; I. C. Ioanidu, G. G. Rădulescu, *Icoane pe sticlă*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, XXXV, 1942, fasc. 113-114; Valeriu Literat, *Biserici vechi românești din Țara Oltului*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995; Ioan Mușlea, *Icoanele pe sticlă și xilogravurile țăranilor români din Transilvania*, București, Editura Grai și Suflet - Cultura Națională, 1995; Vasile V. Niculescu, *Contribuții la cunoașterea icoanelor pe sticlă și a xilogravurilor țăranilor români din Transilvania*, în *Studii și Cercetări de Istoria Artei*, 1957, nr. 3-4; Ștefan Meteș, *Zugravii și icoanele pe hârtie (xilogravuri-stampe) și sticlă din Transilvania*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an LXXXII, 1964, nr. 7-8; Ion Tătaru, *Un mare meșter iconar: Matei Țâmforea*, în *Arta*, 1969, nr. 4; Ioan Apostol Popescu, *Pictura pe sticlă de la Nicula*, București, Editura Tineretului, 1969; Cornel Irimie, *Pictura populară*, în vol. *Arta populară românească*, București, Editura Academiei R.S.R., 1969; Cornel Irimie, *Pictura populară pe sticlă*, în *Țara Bârsei*, vol. II, București, Editura Academiei R.S.R., 1974; Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1975; Marcela Necula, *Savu Moga și Matei Țâmforea*, în *Îndrumător bisericesc*, Sibiu, 1978; Georgeta Stoica, Paul Petrescu, *Dicționar de artă populară*, București, Editura Enciclopedică, 1997; Ruth Fabritius, Joachim Nentwig, *Hinterglasikonen. Die Sammlung Nentwig im Museum am Dom, Regensburg*, 2003; Irmgard Sedler, Marius J. Tătaru, *Zerbrechliche Heiligenwelten. Rumänische Hinterglasikonen*, Kornwestheim, 2004; Olimpia Coman-Sipeanu, *Icoane pe sticlă din patrimoniul Muzeului Astra Sibiu. Colecția "Cornel Irimie"*, Sibiu, Editura Astra Museum, 2010; Simona Teodora Roșca, *Icoana pe sticlă din Transilvania (sec. XVIII-XX)*, Cluj-Napoca, 2010.

Zamfir, Pavel – născut în octombrie 1846 în Laz, a decedat în iunie 1918. A fost ucenicul Poienarilor, dar talentul său nativ a fost superior formației primite. Lucrările cunoscute, pictate pe sticlă, lemn, tablă și pânză, sunt datate între 1868 și 1910.

Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1975; Gelu-Mihai Hărdălău, *Școli de zugrăvi pe raza Eparhiei de Alba Iulia*, în *Îndrumător Pastoral*, V, 1981; Gelu-Mihai Hărdălău, *Zugravii din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea în județul Alba*, în *Apulum*, XIX, 1981; Ioana Rustoiu, *Icoanele Lazului*, Alba Iulia, Editura Altip, 2007; Ioana Rustoiu, *Zugravii Lazului. Pictura murală*, Alba Iulia, Editura Altip, 2008.

REPERTORIUM
ICOANELOR

1. *Deisis*

Ioniță din Brașov (atribuire)
1778

68,5 x 50 cm
achiziție din Iași (jud. Brașov)

E Ionița Mucovici ot Iași. 1778 – inscripție pe piciorul drept al tronului, referitoare mai degrabă la donatorul icoanei decât la autorul său. O alta a existat, cu siguranță, și pe piciorul stâng al tronului, dovadă litera *e* cu care începe textul păstrat și care nu are nici o legătură cu conținutul acestuia.

Icoana este surprinzător de asemănătoare cu o achiziție recentă a muzeului Mănăstirii Stavropoleos din București, cu reprezentarea *Maicii Domnului cu Pruncul* așezată pe un tron identic, pe ale cărui picioare se află următorul text: *Ioniță zugr/av Ielioovici. 1778*. Proveniența acestei icoane nu este cunoscută, dar similitudinea modelelor și datarea susțin ipoteza că au împodobit împreună același iconostas. Autorul lor este incontestabil același, iar identificarea lui cu *Ioniță ot Brașov*, semnatarul icoanei de la 1780 din colecția Romalo¹, este confirmată de particularitățile grafiei, în special de forma slovelor *ț* și *u*.

Cele două piese sunt, în acest moment, cele mai vechi icoane pe sticlă datate cunoscute.

În rama icoanei de la Iași, care nu a putut fi achiziționată, au fost găsite două file dintr-o cronică rimată a Țării Românești, în care se fac referiri la anii 1765 și 1769, alte file pe care au fost notate sumele plătite unei persoane nenumite și o scrisoare în limba germană.

¹ Pentru ilustrație vezi Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1975, pl. 49.

2. *Dumnezeu Savaoth*

Matei Țâmforea (atribuire)
1862

65 x 43 cm
ramă originală, revopsită
capac din trei bucăți de lemn
achiziție din Arpașu de Jos (jud. Sibiu)

Sfinților îngeri și arhangheli și Mihaili. 1862 – pe mediana icoanei, în partea dreaptă
După Domnul Savao[th] – în colțul inferior stâng
Judecățile tale mă mântuiește și mă mil[u]iaște, ca un bun și de oameni iubitoriu – în colțul inferior drept

Cromatică, ductul anumitor slove, caracteristicile fizionomice, greșelile de redactare a textelor, pe de o parte, iar de cealaltă parte stângăcia proporțiilor ne pun în fața celei mai timpurii creații cunoscute a lui Matei Țâmforea. Reprezentarea este insolită, deoarece această ipostază solitară a lui Dumnezeu Savaoth nu este întâlnită în pictura bisericească de tradiție bizantină și post-bizantină, iar în compozițiile împrumutate din Occident, Tatăl este întotdeauna redat împreună cu Fiul și cu Sfântul Duh – porumbel. Modelul l-a putut constitui o imagine a lui Hristos tronând, dar inițiativa ilustrării rămâne o enigmă. Suntem, deocamdată, în fața unui unicat în pictura românească pe sticlă.

3. *Rugăciunea lui Iisus în grădina Ghetsimani*

Ioan Pop de la Făgăraș (atribuire)
prima jumătate a secolului XIX
achiziție din Calbor (jud. Brașov)

37 x 32,5 cm
ramă originală, bățuită
capac dintr-o singură bucată de lemn

Rugarea lui Is Hs în munte – în jumătatea superioară a icoanei

Ioana Rustoiu, Elena Băjenaru, Ana Dumitran, Károly Fülöp Szöcs, ... *Prin mine, Ioan Pop Zugravul*, Alba Iulia, Editura Altip, 2008, p. 116, nr. 107

Compoziția în ansamblu, proporțiile, efectele picturale deosebite fac din această icoană una dintre cele mai mari reușite ale pictorului Ioan Pop de la Făgăraș. Reprezentarea, preluată din repertoriul occidental, este deocamdată unicat printre icoanele pe sticlă.

4. Încoronarea Fecioarei

atelier neidentificat; sudul Transilvaniei
prima jumătate a secolului XIX
achiziție din Colun (jud. Sibiu)

46,5 x 41 cm

ramă originală, lăcuită
capac din două bucăți de lemn
lanț și lacăt pentru protecție

Icoana prezintă unul din foarte rarele cazuri de pictură realistă, care urmează, din toate punctele de vedere, un model occidental. Calitatea de excepție a execuției a făcut-o deosebit de prețioasă în ochii comunității, care a luat măsuri de protecție suplimentare, păstrând-o legată cu un lanț încuiat cu lacăt. Această grijă a dispărut după ce sticla s-a spart, astfel că, în momentul în care s-a hotărât demolarea bisericii de lemn în care era păstrată și împărțirea celor câtorva icoane printre credincioși, nu a vrut-o nimeni. A păstrat-o un bătrân, de la care a fost achiziționată în anii '60 ai secolului trecut, cu promisiunea că nu va fi înstrăinată.

Artistul nu este, deocamdată, cunoscut. Icoana cu nr. 29 din acest repertoriu este tot opera lui. Creației sale i mai pot fi adăuga două icoane din muzeul Mitropoliei Clujului, pictate de asemenea pe sticlă, ambele datate în 1845, una ilustrând scena *Deisis*, cealaltă pe *Maica Domnului cu Pruncul* tronând, flancată de Arhangheli și având dedesubt un fragment dintr-un *proskinetarion* pentru a cărui realizare s-a folosit o gravură athonită din 1806, după cum mărturisește textul în limba greacă ce însoțește imaginea.

5. Încoronarea Fecioarei

Ioan Pop de la Făgăraș (atribuire); a doua jumătate a secolului XIX
50,5 x 46 cm; ramă originală, băițuită; capac de șindrilă
Ioana Rustoiu, Elena Băjenaru, Ana Dumitran, Károly Fülöp Szöcs, ... *Prin mine*,
Ioan Pop Zugravul, Alba Iulia, Editura Altip, 2008, p. 92, nr. 60

6. Încoronarea Fecioarei

Matei Țâmforea (atribuire); cca 1875-1880
achiziție din Sebeș (jud. Sibiu)
59 x 54 cm; ramă originală, bălțuită; capac de șindrilă

7. Încoronarea Fecioarei

Moise Tămaș (atribuire); cca 1840
46 x 40,5 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

8. Încoronarea Fecioarei

Șcheii Brașovului; cca 1880-1890
71,5 x 61 cm; ramă originală, băițuită; capac din trei bucăți de lemn

9. *Sfânta Treime (Cina de la Mamvri)*

Ioan Costea Verman (atribuire)
începutul secolului al XIX-lea
achiziție din Lancrăm (jud. Alba)

40,5 x 34 cm

ramă originală, băițuită

capac dintr-o singură bucată de lemn, consolidată cu o traversă, ca la icoanele pe lemn

Pentru indicarea autorului, de o foarte mare utilitate s-au dovedit a fi două icoane pe lemn cu aceeași reprezentare destinate bisericilor din Mogoș-Miclești și Mogoș-Mămăligani (jud. Alba), semnate de Ioan Costea Verman în 1835². Originea din Lancrăm a artistului este, indirect, confirmată de proveniența acestei icoane. El nu trebuie însă confundat cu iconarul care a semnat doar Ioan Costea, din creația căruia se mai păstrează încă, în biserica din Lancrăm, câteva icoane pictate pe sticlă³. Similitudinea fizionomiilor, în special modul personal de reprezentare a nasului, nu lasă dubii în privința atribuirii. Icoana trebuie să fie, însă, una de început.

² Păstrate la Arhiepiscopia Ortodoxă din Alba Iulia, inv. 150 și 158.

³ Pentru ele vezi Ana Dumitran, *Icoanele bisericii din Lancrăm*, în *Apulum*, series *Historia et Patrimonium*, XLVIII, 2011.

10. Sfânta Treime nou-testamentară

Nordul Transilvaniei, începutul secolului XIX
51 x 45,5 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

11. Sfânta Treime nou-testamentară

Nicula, începutul secolului XIX
31 x 25,5 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

12. Sfânta Treime nou-testamentară

Nicula, prima jumătate a secolului XIX
32 x 26 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

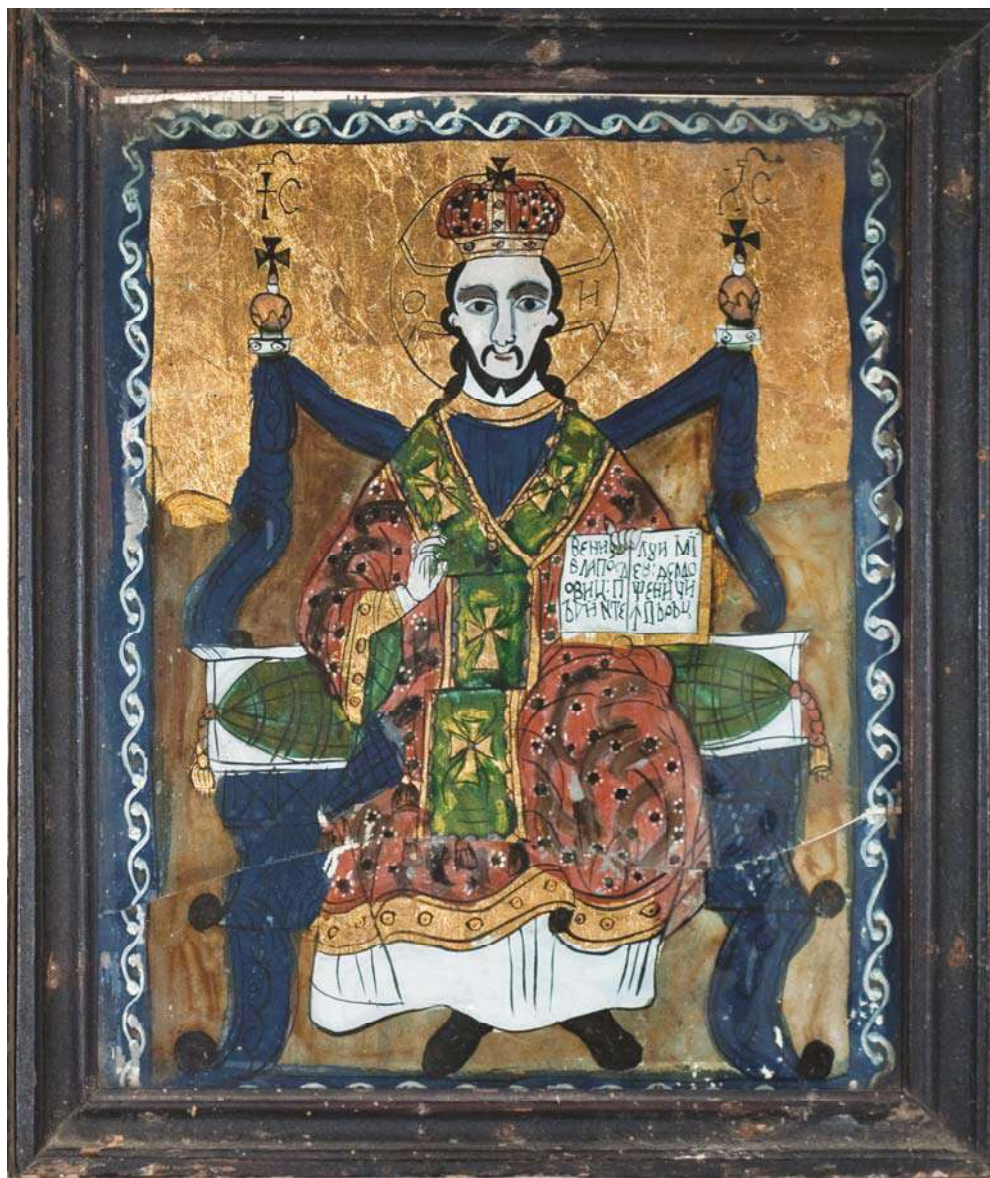
13. *Sfânta Treime nou-testamentară*

Matei Țâmforea (atribuire), 1875 – în colțurile inferioare
achiziție din Hendorf (jud. Sibiu)
70,5 x 59,5 cm; ramă originală, bățuită; capac de șindrilă

14. *Iisus Hristos Mare Arhiereu și Învățător*
după o gravură de Hășdate

Nordul Transilvaniei, începutul secolului XIX
achiziție din zona Agnita (jud. Sibiu)
43,5 x 37 cm; ramă originală, bălăuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

15. *Iisus Hristos Mare Arhiereu și Învățător*
după o gravură de Hășdate

Nicula; cca 1805-1810
achiziție din Săliște (jud. Sibiu)
45 x 38 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

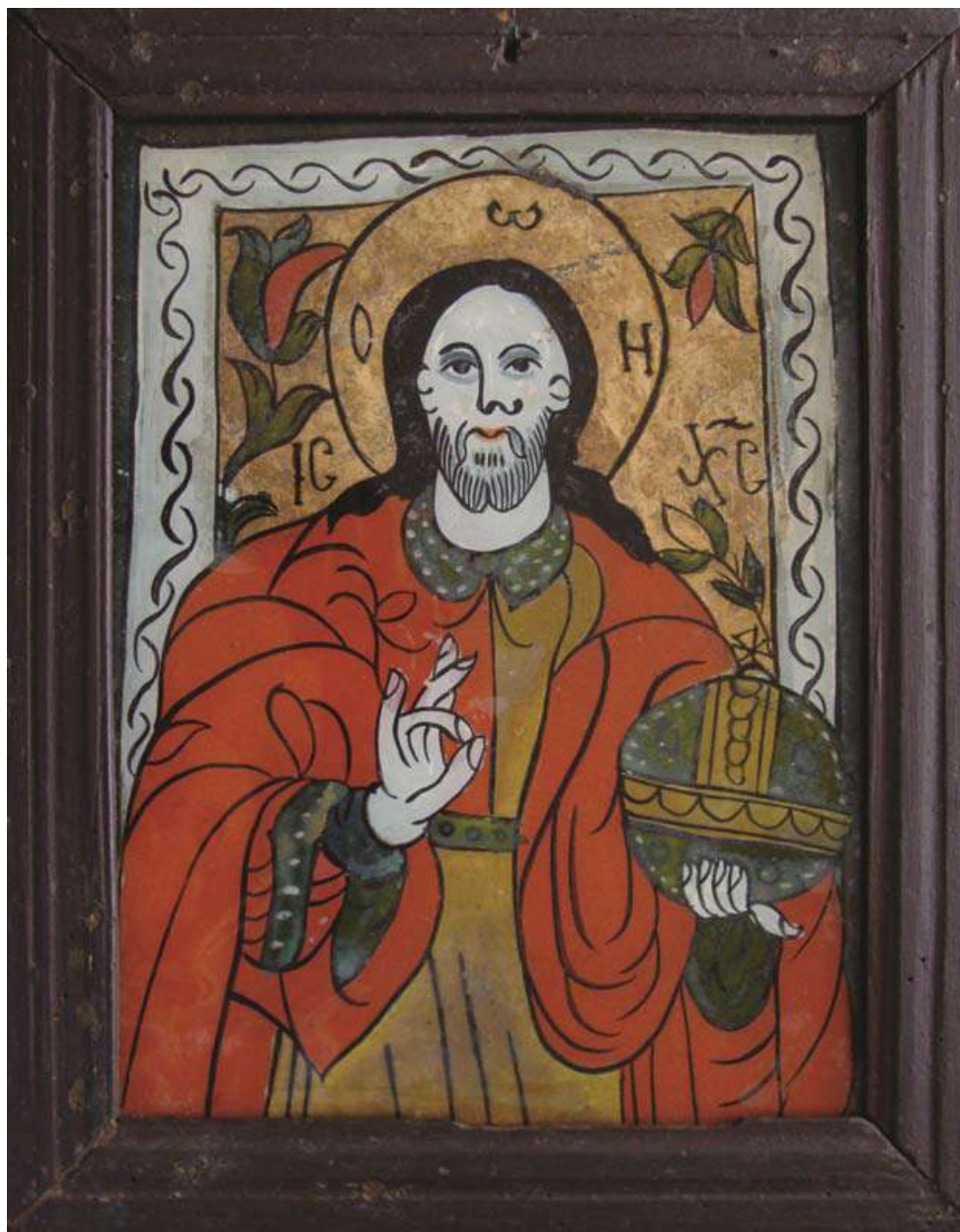
16. *Iisus Hristos Mare Arhiereu*

Ioan Pop de la Făgăraș (atribuire); a doua jumătate a secolului XIX
45 x 39 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

17. Iisus Hristos Pantocrator

atelier neidentificat, sudul Transilvaniei; sfârșitul secolului XVIII
achiziție din Drăguș (jud. Brașov)
29 x 23,5 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

18. *Iisus Hristos Pantocrator*

Nicula; începutul secolului XIX
28 x 22 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

19. Iisus Hristos Pantocrator

Ioan Pop de la Făgăraș (atribuire); prima jumătate a secolului XIX
achiziție din anii 1960-1970, de la Comăna de Sus (jud. Brașov)
48,5 x 39 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

20. Iisus Hristos – viața de via

Nicolae Cașavei (atribuire); mijlocul secolului XIX
achiziție din Boholț (jud. Brașov)
51,5 x 46 cm; ramă originală, bălțuită; capac din trei bucăți de lemn

21. *Iisus Hristos – viața de vie*

Petru Tămaș, tatăl (atribuire); 1899 – în colțul inferior stâng
 achiziție din Beclean (jud. Brașov)
 51,5 x 46,5 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

22. *Maica Domnului cu Pruncul*

după o gravură cu imaginea icoanei miraculoase din biserica iezuită de la Cluj

Nordul Transilvaniei; începutul secolului XIX

achiziție din Veneția de Jos (jud. Brașov)

39 x 33 cm; ramă originală, bălțuită; capac din două bucăți de lemn

23. Maica Domnului cu Pruncul

după o gravură cu imaginea icoanei miraculoase din biserica iezuită de la Cluj

Ioan Pop de la Făgăraș (atribuire) prima jumătate a secolului XIX
 achiziție din Felmer (jud. Brașov)
 40 x 33 cm; ramă originală, bățuită; capac din două bucăți de lemn

24. Maica Domnului cu Pruncul

după o gravură cu imaginea icoanei miraculoase din biserica iezuită de la Cluj

Nordul Transilvaniei; începutul secolului XIX

39 x 34 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

25. *Maica Domnului cu Pruncul*

Nordul Transilvaniei; cca 1800-1810
achiziție din Cincu (jud. Brașov)

48 x 37,5 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

26. Maica Domnului cu Pruncul

după o gravură cu imaginea icoanei miraculoase din biserica iezuită de la Cluj

Nicula; începutul secolului XIX

26,5 x 21,5 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

27. Maica Domnului cu Pruncul

Nicula; începutul secolului XIX
41 x 35,5 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o sigură bucată de lemn

28. Maica Domnului cu Pruncul

după o gravură cu imaginea icoanei miraculoase din biserica iezuită de la Cluj

Ioan Pop de la Făgăraș; prima jumătate a secolului XIX
achiziție din 31 decembrie 1966, de la Felmer (jud. Brașov)
42 x 35 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn
Ioana Rustoiu, Elena Băjenaru, Ana Dumitran, Károly Fülöp Szöcs, ... *Prin mine*,
Ioan Pop Zugravul, Alba Iulia, Editura Altip, 2008, p. 75, nr. 28

29. *Maica Domnului cu Pruncul*

după o gravură cu imaginea icoanei miraculoase din biserica iezuită de la Cluj

atelier neidentificat, sudul Transilvaniei; prima jumătate a secolului XIX
achiziție din Săliște (jud. Sibiu)

42,5 x 37 cm; ramă originală, băițuită și pictată; capac dintr-o singură bucată de lemn

30. Maica Domnului cu Pruncul

Șcheii Brașovului; cca 1830-1840
45 x 40 cm; ramă originală, bățuită; capac din două bucăți de lemn

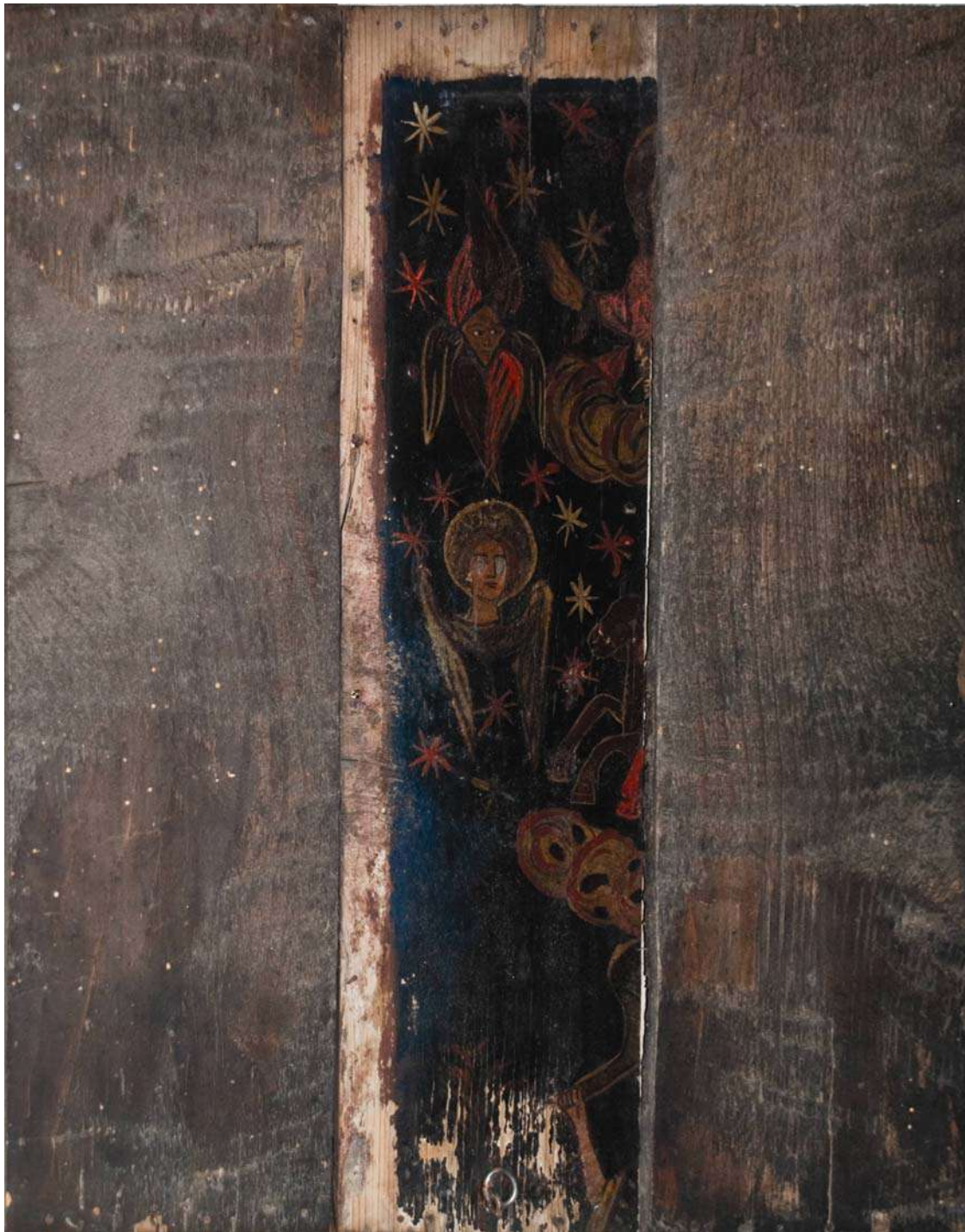
31. *Maica Domnului cu Pruncul*

Ion Zugravul; 1831 – semnătură și datare pe picioarele tronului, cu o parte a slovelor redată “în oglindă”; achiziție din anii 1960 de la Grid (jud. Brașov)
66 x 60 cm; ramă originală, băițuită; capac din trei bucăți de lemn
Deocamdată, unica lucrare cunoscută a artistului.

32. *Maica Domnului cu Pruncul*

Ioan Matei Purcariu (atribuire); 1888 – pe laterala dreaptă a icoanei
achiziție din Scorei (jud. Sibiu)
45 x 40,5 cm; ramă originală, băițuită; capac din trei bucăți de lemn (cea din mijloc,
recuperată dintr-o icoană pictată de Matei Țâmforea, oferă pentru prima dată indicii
că artistul a pictat și icoane pe lemn)

33. Maica Domnului cu Pruncul
după o gravură athonită

Ioan Matei Purcariu (atribuire); începutul secolului XX
achiziție din Avrig (jud. Sibiu)
55 x 44,5 cm; ramă originală, băițuită; capac din trei bucăți de lemn

34. *Maica Domnului cu Pruncul*

după o icoană a lui Ioan Pop de la Făgăraș sau o gravură athonită

atelier din Țara Făgărașului; după 1870

achiziție din Râușor (jud. Brașov)

79,5 x 69 cm; ramă originală, bălțuită; capac din trei bucăți de lemn

35. Izvorul Tămăduirii

Matei Țâmforea (atribuire); 1886 – pe laterala dreaptă a icoanei
50,5 x 45 cm; ramă originală, băițuită; capac din trei bucăți de lemn

36. *Nașterea Maicii Domnului*

Nicula; începutul secolului XIX
27 x 22 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

37. Buna Vestire

Moise Tămaș (atribuire); prima jumătate a secolului XIX
achiziție din Toderița (jud. Brașov)
51 x 45 cm; ramă originală, bălțuită; capac din două bucăți de lemn

38. Nașterea Domnului

Nordul Transilvaniei; începutul secolului XIX
43 x 38 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

39. Nașterea Domnului

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
42,5 x 35,5 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

40. *Întâmpinarea Domnului*

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
27,5 x 22 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

41. *Botezul Domnului*

artist din Lancrăm sau Mărginimea Sibiului; începutul secolului XIX
42,5 x 38 cm; ramă originală, bățuită; capac din trei bucăți de lemn

42. Botezul Domnului

Șcheii Brașovului; cca 1840
achiziție din Dumbrăvița (jud. Brașov)
52,5 x 47 cm; ramă originală, bălțuită; capac din două bucăți de lemn

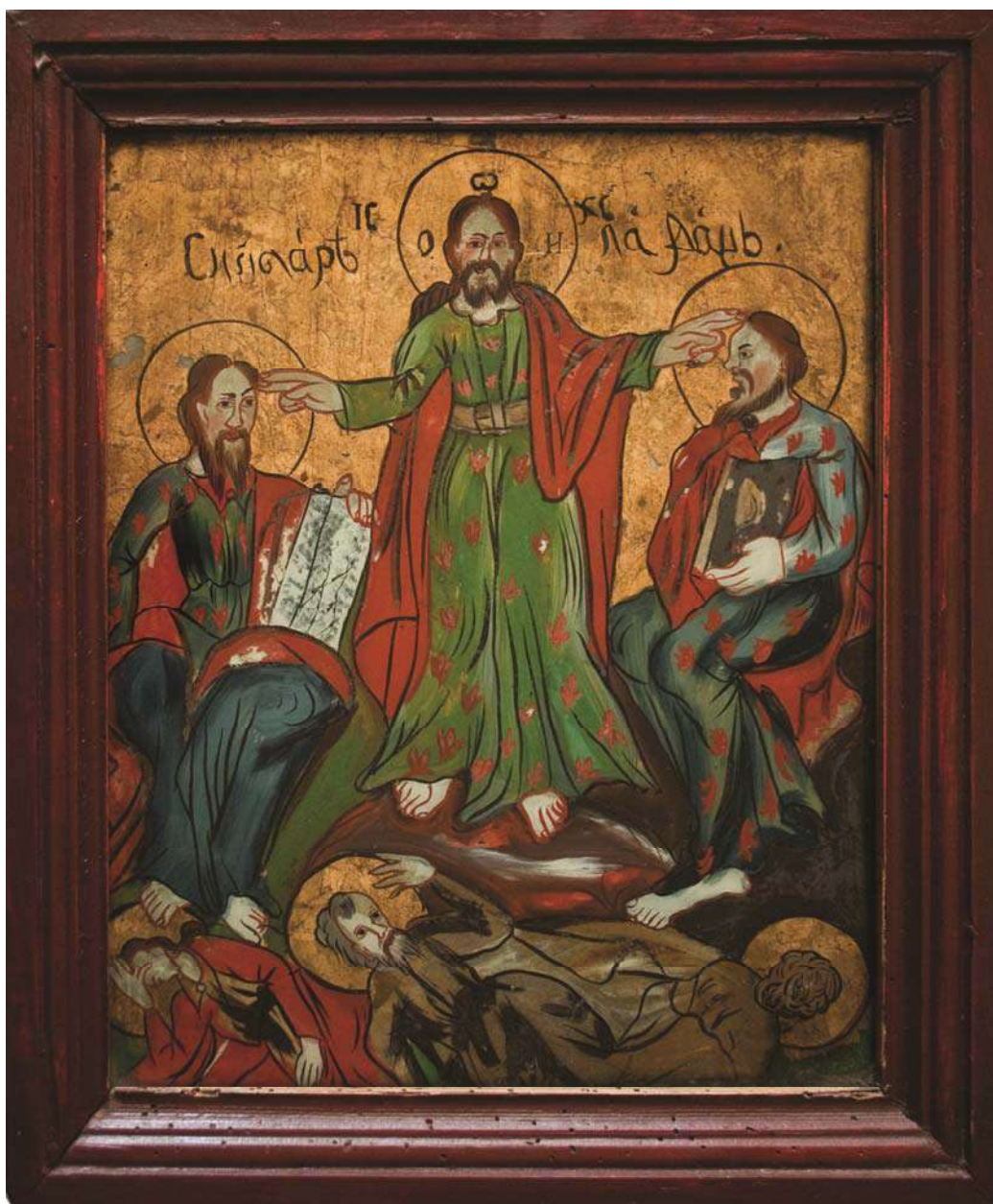
43. *Cina cea de taină*

Matei Țâmforea (atribuire); 1862 – în partea inferioară a icoanei
55 x 50,5 cm; ramă originală, băițuită; capac din trei bucăți de lemn

44. *Cina cea de taină*

Gherla; 1862 – a doua jumătate a secolului XIX
 achiziție din Porumbacu de Jos (jud. Brașov)
 35,5 x 26,5 cm; ramă originală, bălțuită; capacul original pierdut

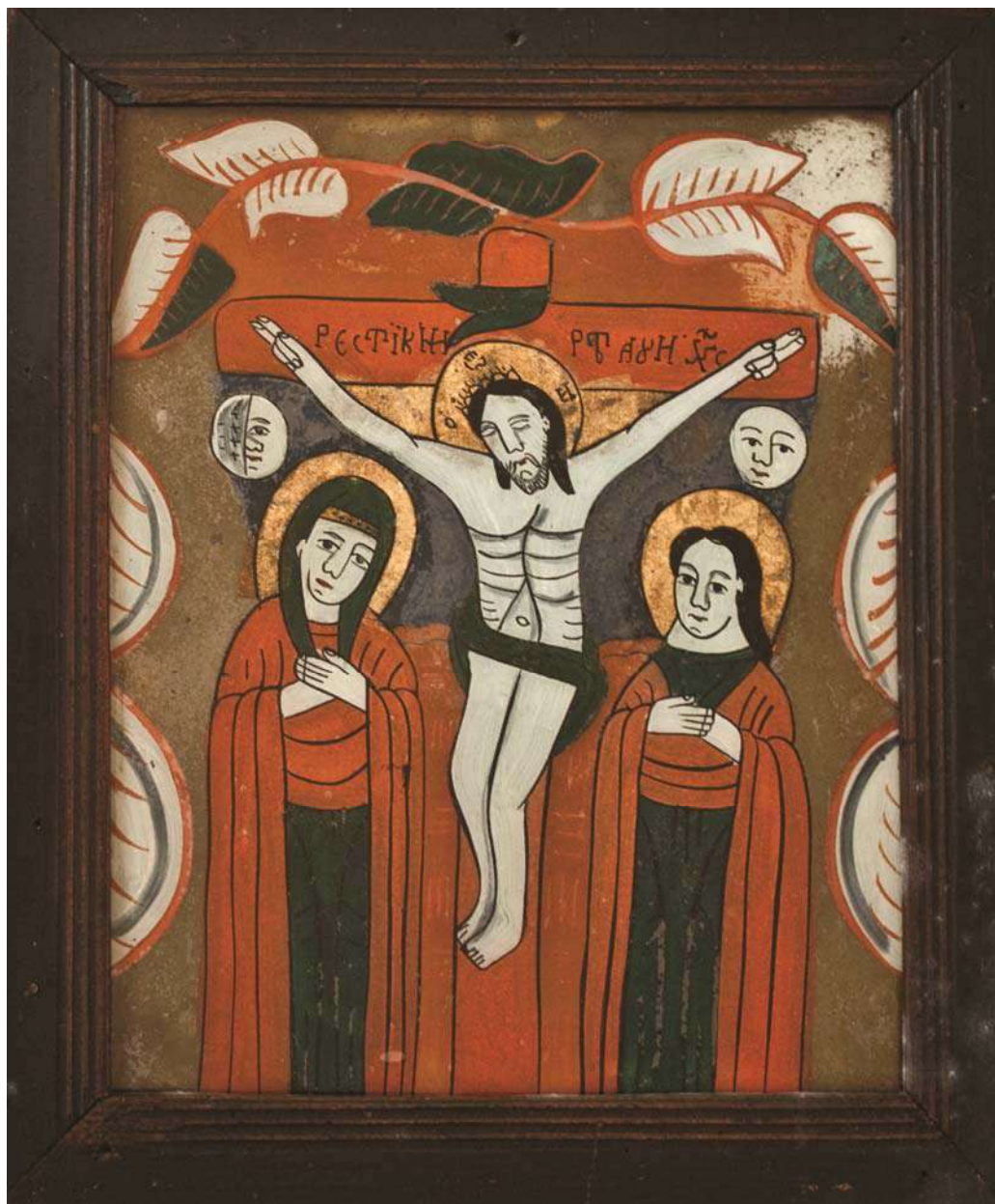
45. Schimbarea la față

Nordul Transilvaniei; începutul secolului XIX
36,5 x 30,5 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

46. Răstignirea lui Iisus

atelier neidentificat, sudul Transilvaniei; sfârșitul secolului XVIII
55 x 43 cm; ramă originală, bălțuită; capac din două bucăți de lemn

47. Răstignirea lui Iisus

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
35,5 x 29,5 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

48. Răstignirea lui Iisus

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
31 x 25,5 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

49. Răstignirea lui Iisus

zona Făgăraș-Rupea; cca 1830-1840
47 x 41,5 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

50. Răstignirea lui Iisus

zona Făgăraș-Rupea; cca 1830-1840
41,5 x 36 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

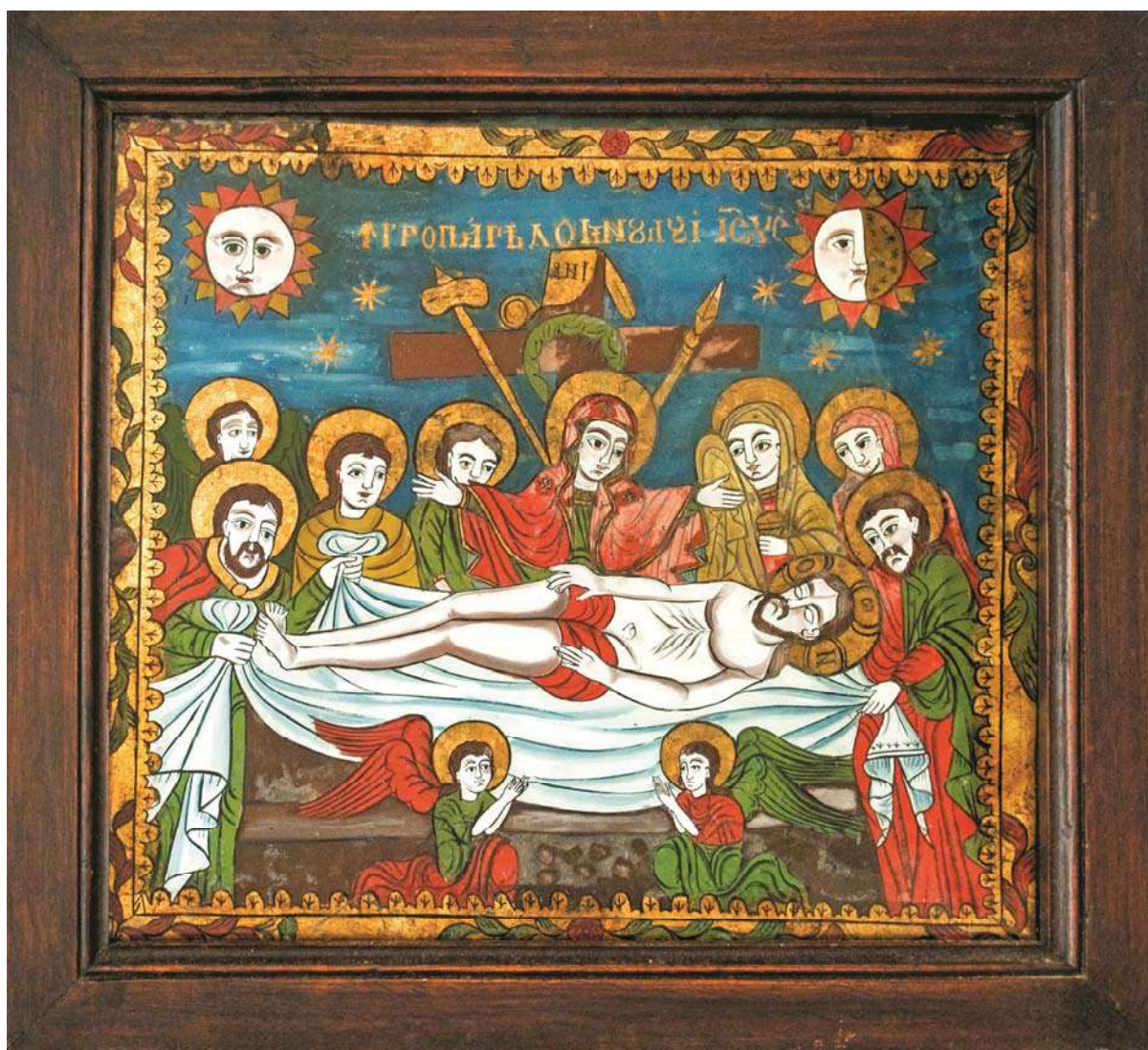
51. Coborârea de pe cruce

Ioan Pop de la Făgăraș (atribuire); prima jumătate a secolului XIX
48 x 43 cm; ramă originală, băițuită și vopsită; capac din două bucăți de lemn
Ioana Rustoiu, Elena Băjenaru, Ana Dumitran, Károly Fülöp Szöcs, ... *Prin mine,*
Ioan Pop Zugravul, Alba Iulia, Editura Altip, 2008, p. 123, nr. 118

52. *Plângerea lui Iisus*

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
31 x 25,5 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

53. *Plângerea lui Iisus*

artist din familia Grecu din Săsăuș; prima jumătate a secolului XIX
achiziție din Calbor (jud. Brașov)
49 x 54 cm; rama a fost înlocuită

54. *Plângerea lui Iisus*

Moise Tămaș (atribuire); cca 1830-1840
54 x 49 cm; ramă originală, băițuită; capac din trei bucăți de lemn

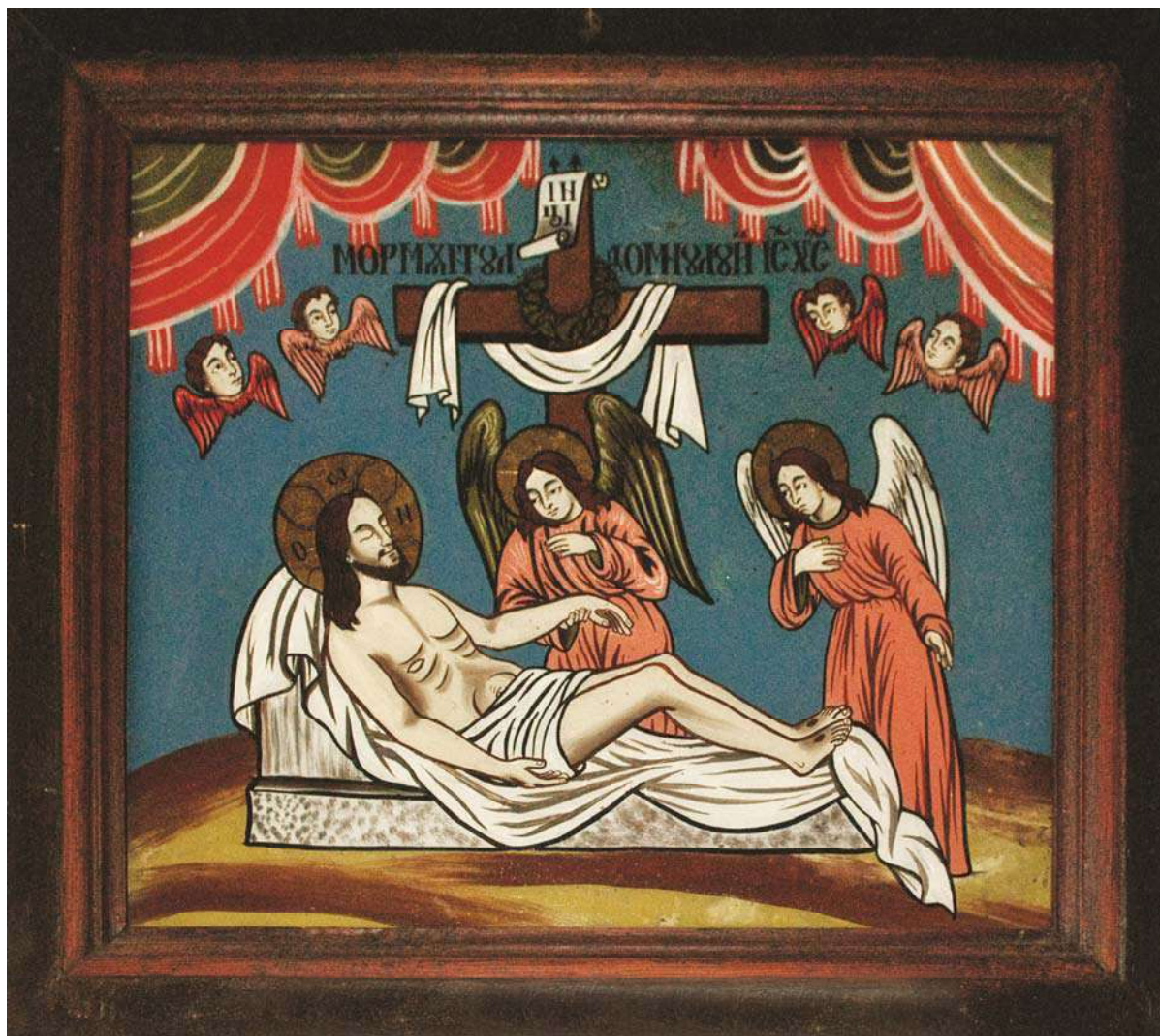
55. *Plângerea lui Iisus*

zona Făgăraș-Rupea; cca 1830-1840
61 x 54,5 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

56. *Plângerea lui Iisus*

Matei Țâmforea (atribuire); 1897 – în partea inferioară, în dreapta
58 x 52 cm; ramă originală, bățuită; capac din două bucăți de lemn

57. Plângerea lui Iisus

Ioan Pop de la Făgăraș (atribuire); a doua jumătate a secolului XIX
45 x 40 cm; ramă originală, bățuită; capac din două bucăți de lemn
Ioana Rustoiu, Elena Băjenaru, Ana Dumitran, Károly Fülöp Szöcs, ... *Prin mine*,
Ioan Pop Zugravul, Alba Iulia, Editura Altip, 2008, p. 127, nr. 125

58. *Maica Domnului îndurerată*

după o gravură cu imaginea icoanei miraculoase de la Akhtyrka

Petru Tămaș, tatăl (atribuire); a doua jumătate a secolului XIX
68 x 63 cm; ramă originală, băițuită; capac din trei bucăți de lemn

59. *Maica Domnului îndurerată*

după o gravură cu imaginea icoanei miraculoase de la Akhtyrka

Matei Țâmforea (atribuire); 1874 – pe laterala dreaptă a icoanei, în colțul inferior
achiziție din Feldioara (jud. Brașov)

52,5 x 47 cm; ramă originală, băițuită; capac din trei bucăți de lemn

60. *Maica Domnului îndurerată*

după o gravură cu imaginea icoanei miraculoase de la Akhtyrka

Matei Țâmforea (atribuire); 1875 – pe laterala dreaptă a icoanei, în colțul inferior
70 x 60 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

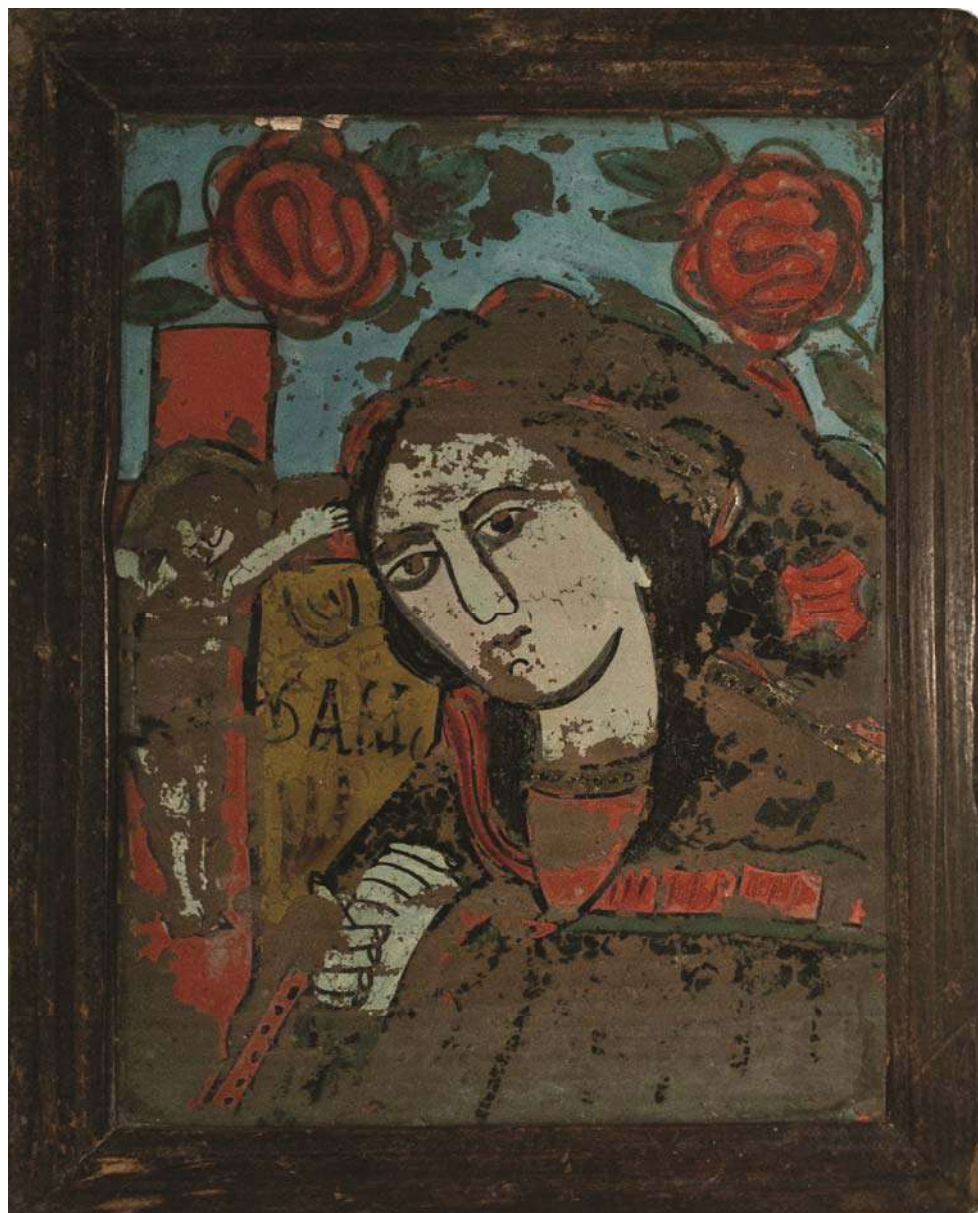

61. Maica Domnului îndurerată

după o gravură cu imaginea icoanei miraculoase de la Akhtyrka

Matei Țâmforea (atribuire); cca 1875-1880

50,5 x 48 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

62. Maica Domnului îndurerată

după o gravură cu imaginea icoanei miraculoase de la Akhtyrka

Gherla; sfârșitul secolului XIX

28 x 22,5 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

63. Învierea lui Iisus

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
39 x 33 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

64. *Învierea lui Iisus*

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
34 x 30,5 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

65. *Învierea lui Iisus*

artist din familia Grecu din Săsăuș; prima jumătate a secolului XIX
achiziție din Oprea-Cârțișoara (jud. Sibiu)
48,5 x 42 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

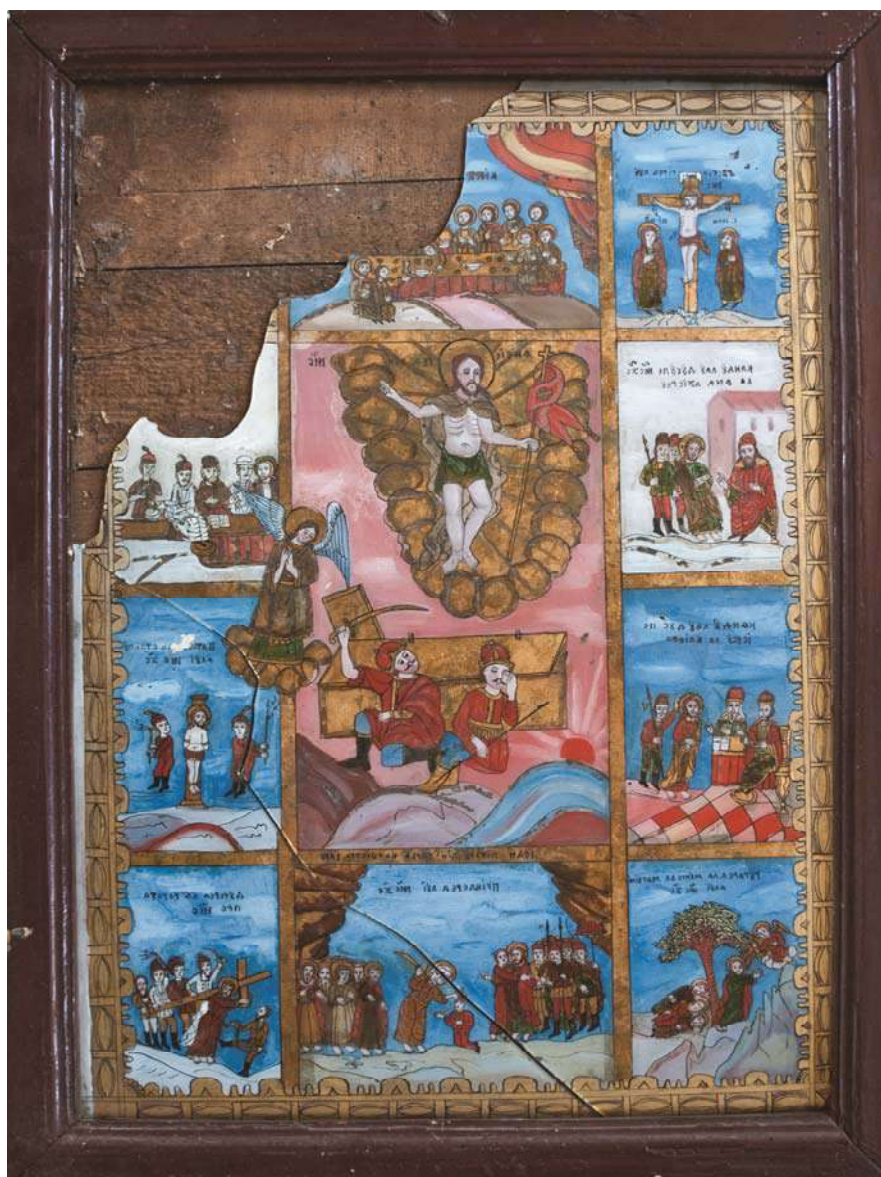
66. *Învierea lui Iisus*

artist din familia Grecu din Săsăuș; prima jumătate a secolului XIX
48 x 43 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

67. *Învierea lui Iisus*

Ioan Pop de la Făgăraș (atribuire); a doua jumătate a secolului XIX
achiziție din Calbor (jud. Brașov)
58,5 x 53 cm; ramă originală, bățuită; capac din patru bucăți de lemn

68. Învierea lui Iisus, cu 10 scene din ciclul Patimilor

Ioan Matei Purcariu; 1900

Ioan pi[c]toru din Oprea Carțisora. 1900 – pe chenarul inferior al scenei centrale
achiziție din Arpașu de Jos (jud. Sibiu)

83 x 62 cm; ramă originală, băițuită; capac de șindrilă; chenare pictate cu bronz

69. Prăznicar cu patru scene (Învierea lui Iisus, Maica Domnului cu Pruncul, Proorocul Zaharia, Proorocul Ieremia)

artist din Lancrăm sau Mărginimea Sibiului; prima jumătate a secolului XIX
achiziție din Lancrăm (jud. Alba)

43 x 38,5 cm; ramă originală, bățuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

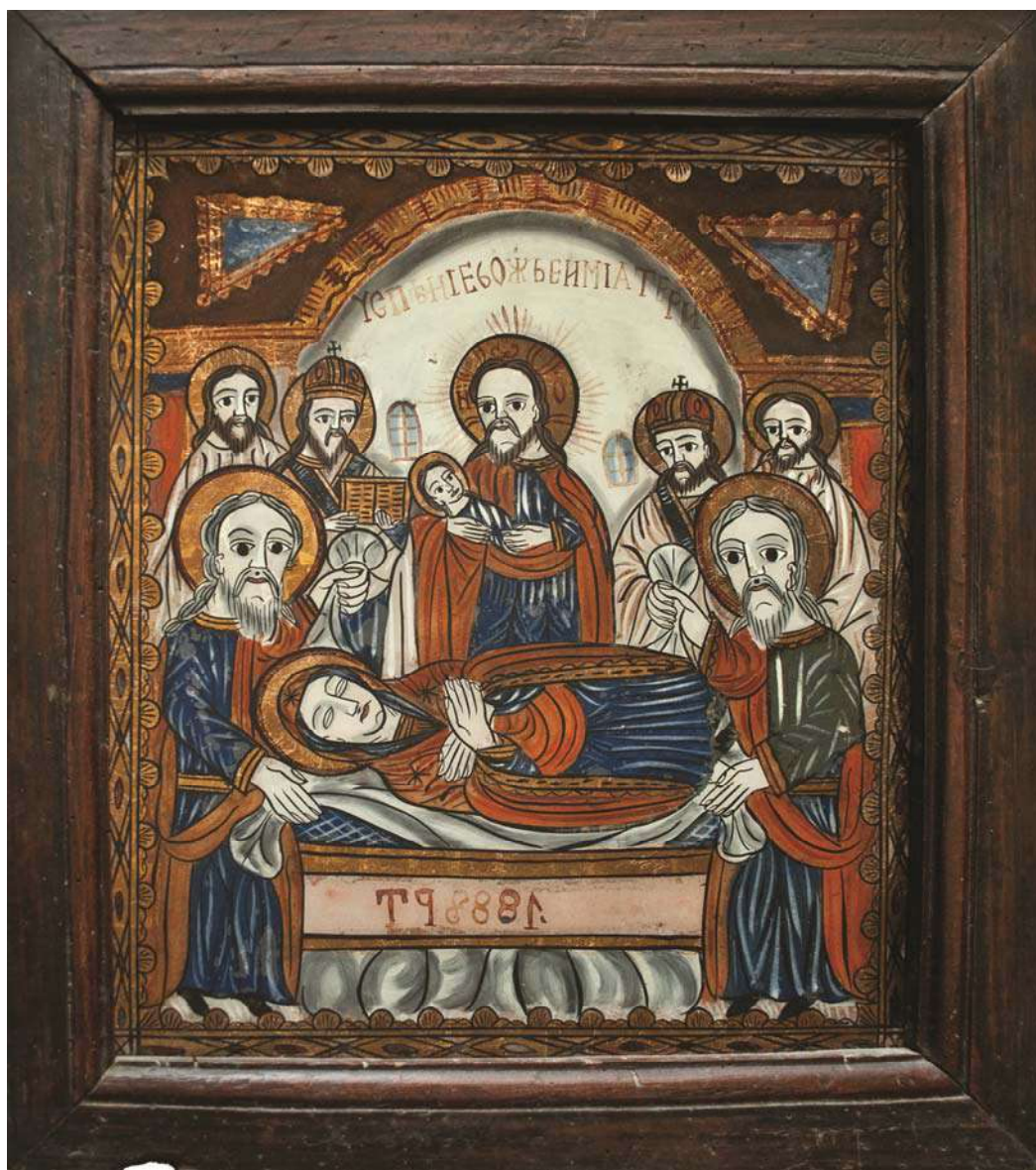
70. Adormirea Maicii Domnului

Ioan Pop de la Făgăraș (atribuire); 1862

Anul 1862. Maria Tonia – în partea inferioară a icoanei
achiziție din Felmer (jud. Brașov)

44 x 38 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

Ioana Rustoiu, Elena Băjenaru, Ana Dumitran, Károly Fülöp Szöcs, ... *Prin mine*,
Ioan Pop Zugravul, Alba Iulia, Editura Altip, 2008, p. 138, nr. 145

71. Adormirea Maicii Domnului

Petru Tămaș, tatăl; 1888

1888 PT – în partea inferioară a icoanei, text redat “în oglindă”
achiziție din Beclean (jud. Brașov)

51,5 x 46 cm; ramă originală, bățuită; capac din patru bucăți de lemn

72. *Apariția Fecioarei la Lourdes*

Matei Țâmforea (atribuire); sfârșitul secolului XIX
achiziție din Porumbacu de Jos (jud. Sibiu)

52 x 41,5 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn
Ana Dumitran, *Colecția de icoane pe sticlă a Muzeului Național al Unirii, Alba Iulia*,
vol. I. *Maierii Bălgăradului*, Alba Iulia, Editura Altip, 2011, p. 26

73. Arhanghelul Mihail

Nicula; începutul secolului XIX

27,5 x 24 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

74. *Arhanghelul Mihail*

Nicolae Cațavei (atribuire); mijlocul secolului XIX
50,5 x 44,5 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

75. Arhanghelul Mihail

atelier neidentificat, sudul Transilvaniei; mijlocul secolului XIX
achiziție din Săliște (jud. Sibiu)
51 x 46 cm; ramă originală, bățuită; capac de șindrilă

76. Arhanghelii Mihail și Gavriil

Nicula; începutul secolului XIX
31 x 26 cm; ramă originală, bățuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

77. Arhanghelii Mihail și Gavriil

atelier neidentificat; începutul secolului XIX

achiziție din Rășinari (jud. Sibiu)

46,5 x 42 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

78. Arhanghelii Mihail și Gavriil

Șcheii Brașovului; mijlocul secolului XIX
45,5 x 39 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

79. Arhanghelii Mihail și Gavriil

artist din familia Grecu din Săsăuș; prima jumătate a secolului XIX
52 x 46 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

80. Arhanghelii Mihail și Gavriil

artist din familia Grecu din Săsăuș; mijlocul secolului XIX
54,5 x 48,5 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

81. Sf. Ioan Botezătorul

Vasile Munteanu din Săliște; sfârșitul secolului XVIII

Vasil[e] Zug[rav] – în partea inferioară a icoanei
achiziție din Lancrăm (jud. Alba)

23 x 19,5 cm; ramă originală, bălțuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

82. Sf. Antonie cel Mare și Sf. Nicolae

Ioan Pop de la Făgăraș (atribuire); a doua jumătate a secolului XIX
achiziție din Toderița (jud. Brașov)

51,5 x 46 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

Ioana Rustoiu, Elena Băjenaru, Ana Dumitran, Károly Fülöp Szöcs, ... *Prin mine,*
Ioan Pop Zugravul, Alba Iulia, Editura Altip, 2008, p. 156, nr. 181

83. Sf. Nicolae

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
34 x 30 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

84. *Sf. Nicolae*

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
36,5 x 30,5 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

85. Sf. Nicolae

atelier neidentificat, Țara Făgărașului; a doua jumătate a secolului XIX
achiziție din Viștea de Jos (jud. Brașov)
55,5 x 51 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

86. Sf. Nicolae

Ioan Pop de la Făgăraș (atribuire); a doua jumătate a secolului XIX
48,5 x 38 cm; ramă originală, bățuită; capac din două bucăți de lemn

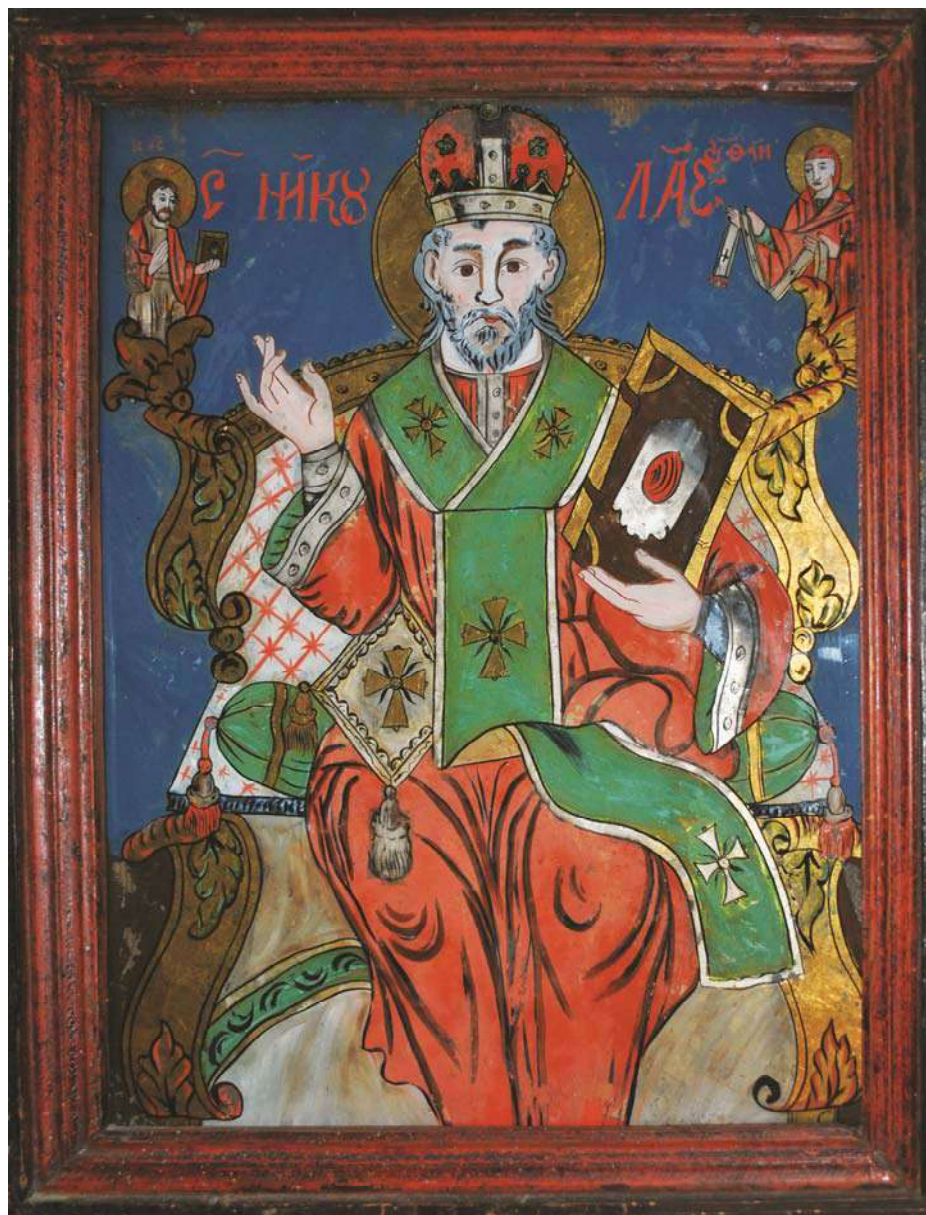
87. Sf. Nicolae

Șcheii Brașovului; a doua jumătate a secolului XIX
71 x 61 cm; ramă originală, bățuită; capac din trei bucăți de lemn

88. *Sf. Nicolae*

Șcheii Brașovului; prima jumătate a secolului XIX
 achiziție din Veneția de Jos (jud. Brașov)
 70,5 x 65,5 cm; ramă originală, bățuită; capac din trei bucăți de lemn

89. Sf. Nicolae

Nordul Transilvaniei; începutul secolului XIX
achiziție din Veneția de Jos (jud. Brașov)
56 x 43 cm; ramă originală, bălțuită; capac din două bucăți de lemn

90. Sf. Nicolae

Savu Moga; 1887 – în partea inferioară a icoanei

Aceasta sfântă icoană s-au zugrăvit de Savu Moga diin Arpașu de Sus,
prin cheltuiala dumnealui George Monea din Beșimbacu. 1887 – în partea inferioară
achiziție din Olteț (jud. Brașov)

44 x 39,5 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

91. Sf. Nicolae

Matei Țâmforea (atribuire); 1872 – pe laterala dreaptă a icoanei, în partea superioară
53,5 x 49,5 cm; ramă originală, bălțuită; capac din trei bucăți de lemn

92. *Sf. Nicolae*

Matei Țâmforea (atribuire); 1877 – pe mediana icoanei, în partea dreaptă
52,5 x 47,5 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

93. Sf. Nicolae

Șcheii Brașovului; prima jumătate a secolului XIX
achiziție din Ungra (jud. Brașov)
49 x 41 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

94. Sf. Nicolae, înconjurat de 12 prooroci

zona Făgăraș-Rupea; prima jumătate a secolului XIX
 achiziție din Veneția de Jos (jud. Brașov)
 54 x 49 cm; ramă originală, bățuită; capac din două bucăți de lemn

95. Sf. Gheorghe

Nicolae Cațavei (atribuire); mijlocul secolului XIX
achiziție din Calbor (jud. Brașov)
45 x 40 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

96. Sf. Gheorghe

atelier neidentificat; sfârșitul secolului XVIII – începutul secolului XIX
30 x 29,5 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

97. Sf. Gheorghe

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
30 x 25,5 cm; ramă originală, bățuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

98. Sf. Gheorghe

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
33 x 27,5 cm; ramă originală, bălțuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

99. Sf. Gheorghe

Nicula; mijlocul secolului XIX
34 x 28 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

100. *Sf. Gheorghe*

Nicula; mijlocul secolului XIX
30 x 26 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

101. Sf. Gheorghe

Nordul Transilvaniei; începutul secolului XIX
achiziție din Comăna de Sus (jud. Brașov)
35 x 31,5 cm; ramă originală, bățuită; capac din două bucăți de lemn

102. Sf. Gheorghe

atelier neidentificat, sudul Transilvaniei; prima jumătate a secolului XIX
achiziție din Rășinari (jud. Sibiu)
33,5 x 29 cm; ramă originală, bățuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

103. *Sf. Gheorghe*

Ioan Pop de la Făgăraș (atribuire); a doua jumătate a secolului XIX
51 x 45,5 cm; ramă originală, băițuită; capac de șindrilă

104. Sf. Gheorghe

zona Făgăraș-Rupea; prima jumătate a secolului XIX
39 x 34 cm; ramă originală, bățuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

105. Sf. Gheorghe

Șcheii Brașovului; a doua jumătate a secolului XIX
52 x 47 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

106. Sf. Gheorghe

Șcheii Brașovului; a doua jumătate a secolului XIX
45 x 41 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

107. Sf. Gheorghe

Ioan Matei Purcariu (atribuire); sfârșitul secolului XIX
achiziție din Oprea-Cârțișoara (jud. Sibiu)
38 x 32,5 cm; ramă originală, bățuită; capac din trei bucăți de lemn

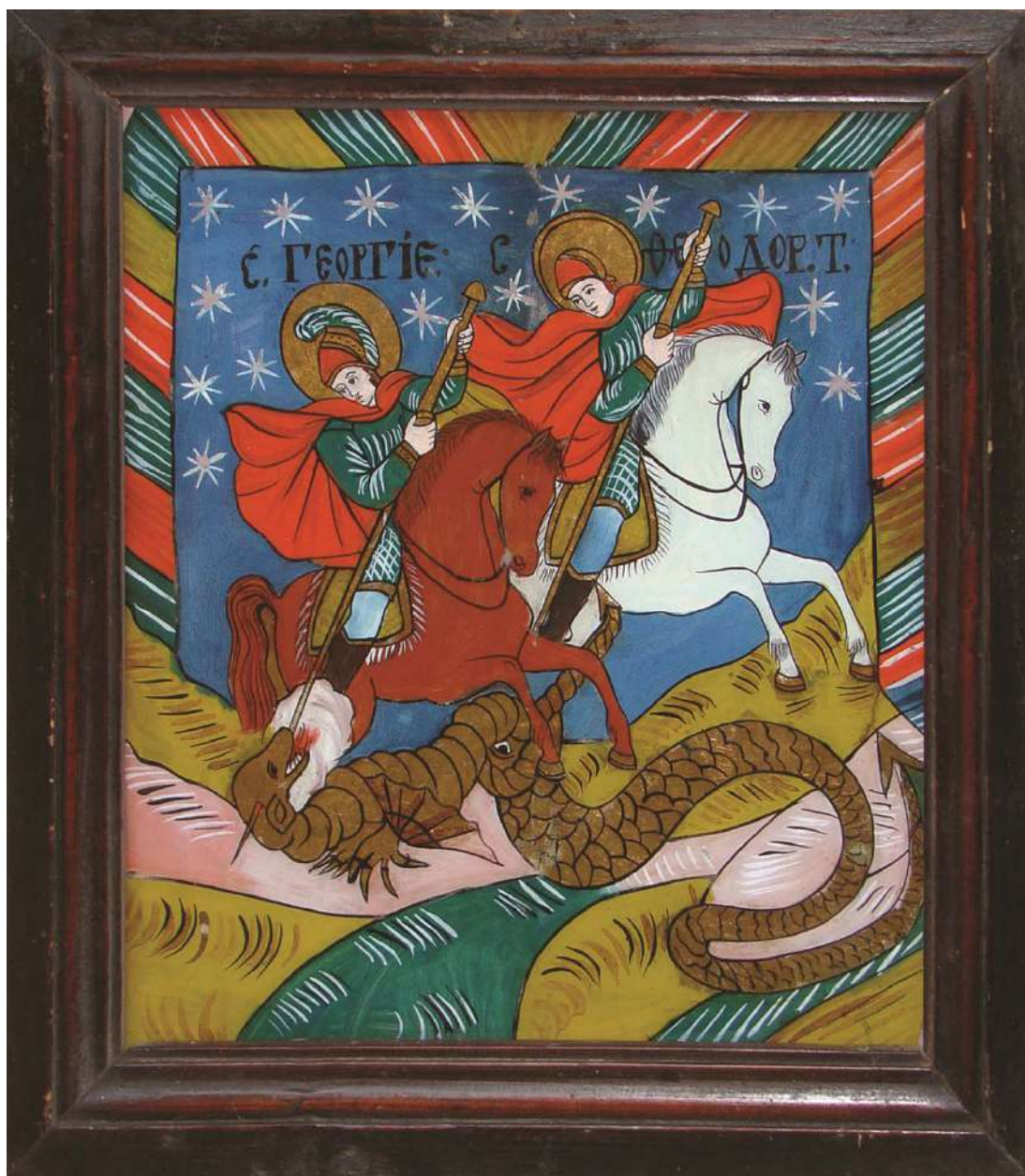

108. Sf. Gheorghe, înconjurat de 12 prooroci

zona Făgăraș-Rupea; cca 1830-1840

achiziție din Veneția de Jos (jud. Brașov)

49 x 44 cm; ramă originală, bățuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

109. Sf. Gheorghe și Sf. Teodor Tiron

artist din familia Grecu din Săsăuș; mijlocul secolului XIX
50 x 44 cm; ramă originală, bățuită; capac din două bucăți de lemn

110. Sf. Gheorghe și Sf. Teodor Tiron

Nicolae Cațavei (atribuire); mijlocul secolului XIX
44,5 x 39,5 cm; ramă originală, băițuită; capac din trei bucăți de lemn

III. Sf. Dumitru

Savu Moga (atribuire); 1862 – în colțul superior drept
achiziție din Arpașu de Sus (jud. Sibiu)
45 x 40 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

112. *Sf. Dumitru*

zona Făgăraș-Rupea; mijlocul secolului XIX
46 x 41 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

113. *Înălțarea Sfintei Cruci*

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
28 x 22,5 cm; ramă originală, bălțuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

114. *Înălțarea Sfintei Cruci*

artist din familia Grecu din Săsăuș; a doua jumătate a secolului XIX
48,5 x 43,5 cm; ramă originală, bățuită; capac din două bucăți de lemn

115. Sfinții împărați Constantin și Elena

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
36,5 x 31 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

116. Sfinții împărați Constantin și Elena

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
31,5 x 26 cm; ramă originală, bățuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

117. Sfinții împărați Constantin și Elena

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
28 x 22,5 cm; ramă originală, bățuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

118. *Sfinții împărați Constantin și Elena*

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
35 x 30 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

119. Sfinții împărați Constantin și Elena

Nicula; mijlocul secolului XIX

28,5 x 22,5 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

120. Sf. Arhidiacon Ștefan

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
30,5 x 25 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

121. Sf. Prooroc Ilie

zona Făgăraș-Rupea; cca 1830-1840
achiziție din Grid (jud. Brașov)

41,5 x 36,5 cm; ramă originală, bățuită; capac din două bucăți de lemn

122. Sf. Prooroc Ilie

Petru Tămaș, tatăl (atribuire); sfârșitul secolului XIX
52 x 46,5 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

123. Sf. Prooroc Ilie

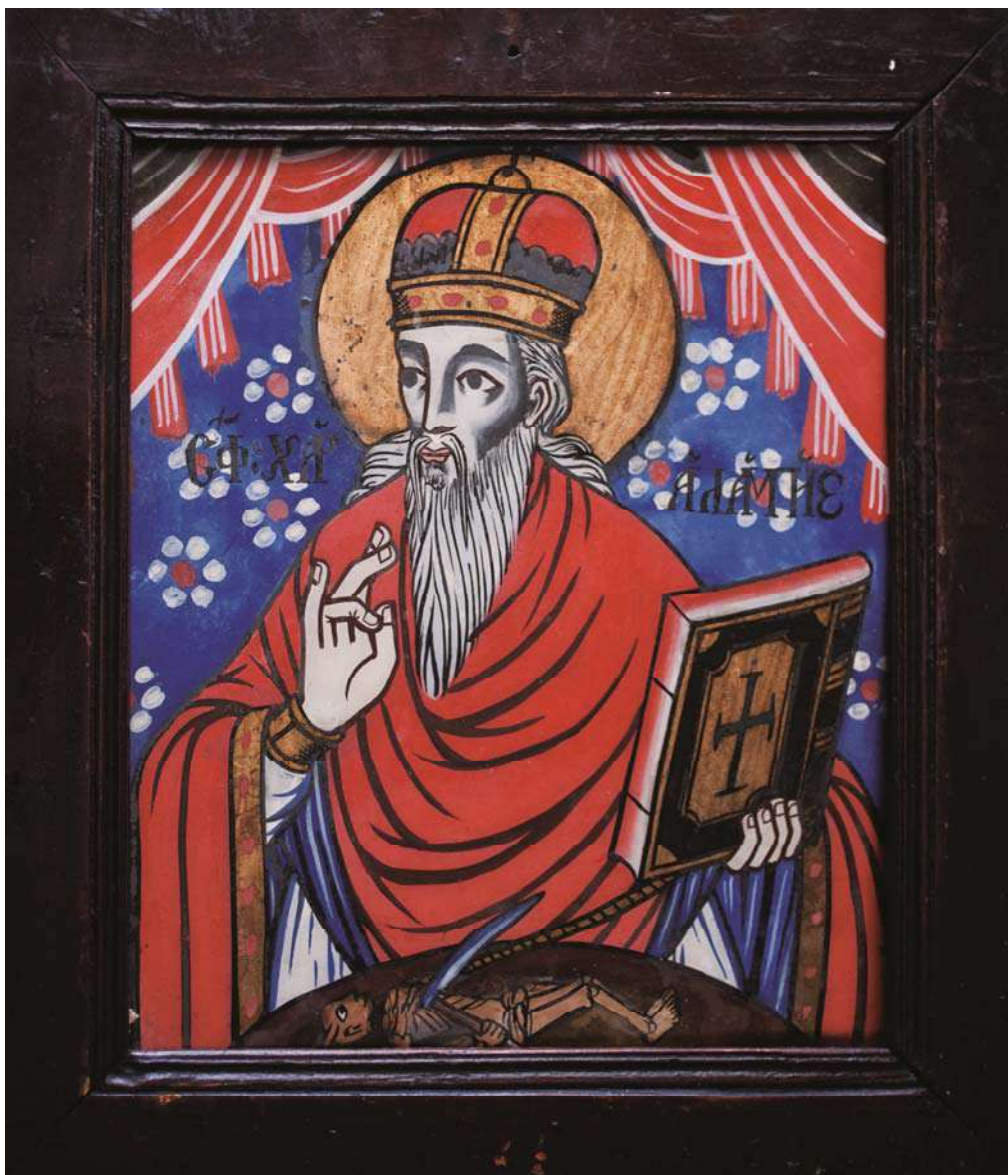
Matei Țâmforea (atribuire); 1872 – în partea inferioară a icoanei
49 x 44,5 cm; ramă originală, bățuită; capac de șindrilă

124. *Sf. Prooroc Ilie*

Pavel Zamfir din Laz (atribuire); 1897 – în partea inferioară a icoanei
achiziție din Rășinari (jud. Sibiu)

52 x 40,5 cm; ramă originală, cu brânel, bățuită; capac de șindrilă

125. Sf. Haralambie

Ioan Pop de la Făgăraș (atribuire); a doua jumătate a secolului XIX
43 x 37 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn
Ioana Rustoiu, Elena Băjenaru, Ana Dumitran, Károly Fülöp Szöcs, ... *Prin mine,*
Ioan Pop Zugravul, Alba Iulia, Editura Altip, 2008, p. 168, nr. 204

126. Sf. Haralambie

Matei Țâmforea (atribuire); cca 1875
achiziție din Sărata (jud. Sibiu)
56 x 48 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

127. Sf. Paraschiva

Nordul Transilvaniei; prima jumătate a secolului XIX
achiziție din Mândra (jud. Sibiu)

40 x 34,5 cm; ramă originală, bățuită; capac din două bucăți de lemn
Ioana Rustoiu, Elena Băjenaru, Ana Dumitran, Károly Fülöp Szöcs, ... *Prin mine*,
Ioan Pop Zugravul, Alba Iulia, Editura Altip, 2008, p. 20

128. Sf. Grigore Teologul

Nordul Transilvaniei; începutul secolului XIX
27 x 22 cm; ramă originală, bățuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

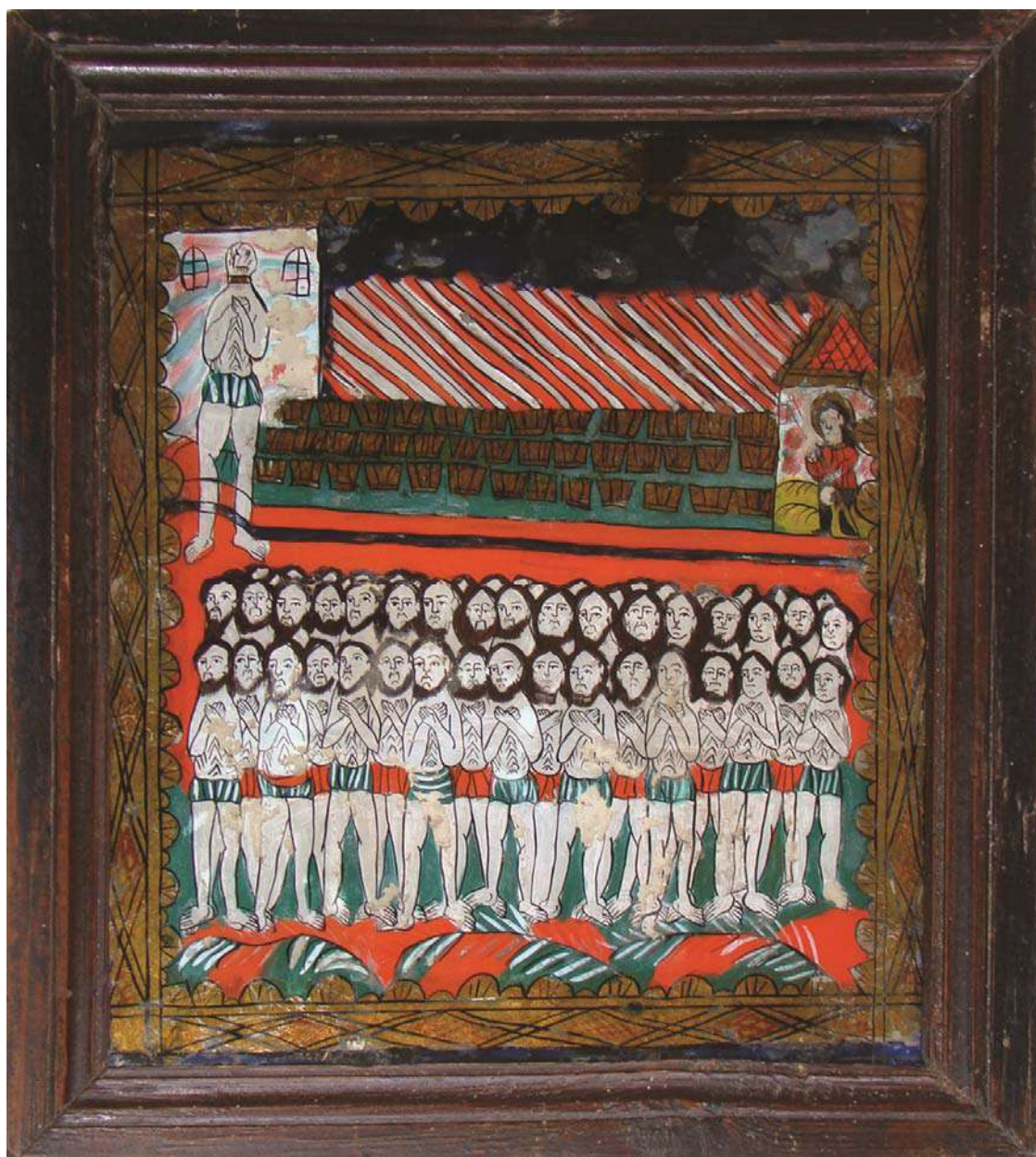
129. Sfinții Apostoli Petru și Pavel

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
25 x 20 cm; ramă originală, bățuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

130. *Sfinții Apostoli Petru și Pavel*

Ioan Morar (atribuire); a doua jumătate a secolului XIX
 achiziție din Săliște (jud. Sibiu)
 36 x 31 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

131. Sfinții 40 de mucenici

Petru Tămaș, tatăl (atribuire); sfârșitul secolului XIX
53 x 48 cm; ramă originală, bățuită; capac din trei bucăți de lemn

132. Sfinții Mina, Nicolae și Vasile cel Mare

Șcheii Brașovului; mijlocul secolului XIX
46,5 x 41 cm; ramă originală, băițuită; capac din două bucăți de lemn

133. *Sfinții trei ierarhi*

Matei Țâmforea (atribuire); 1868 – în partea inferioară a icoanei
achiziție din Scorei (jud. Sibiu)
60,5 x 54 cm; ramă originală, bălțuită; capac din trei bucăți de lemn

134. Sfinții trei ierarhi, Sf. Nicolae și Sf. Haralambie

Matei Țâmforea (atribuire); 1905 – în partea inferioară a icoanei
achiziție din Scorei (jud. Sibiu)
41 x 47 cm; ramă originală, bățuită; capac din trei bucăți de lemn

135. Judecata de apoi

Șcheii Brașovului; prima jumătate a secolului XIX
achiziție din Veneția de Jos (jud. Brașov)
71,5 x 66 cm; ramă originală, băițuită; capac din trei bucăți de lemn

136. Judecata de apoi

Șcheii Brașovului; mijlocul secolului XIX
 achiziție din zona Sibiului
 70 x 64 cm; ramă originală, băițuită; capac din trei bucăți de lemn

137. Facerea Evei

Ioan Pop de la Făgăraș (atribuire); prima jumătate a secolului XIX

Când o dat Dumnezeu [lu]i Adam muere pe Eva

achiziție din Boholț (jud. Brașov)

29 x 35 cm; ramă originală, bălțuită; capac din două bucăți de lemn

Ioana Rustoiu, Elena Băjenaru, Ana Dumitran, Károly Fülöp Szöcs, ... *Prin mine,*

Ioan Pop Zugravul, Alba Iulia, Editura Altip, 2008, p. 177, nr. 224

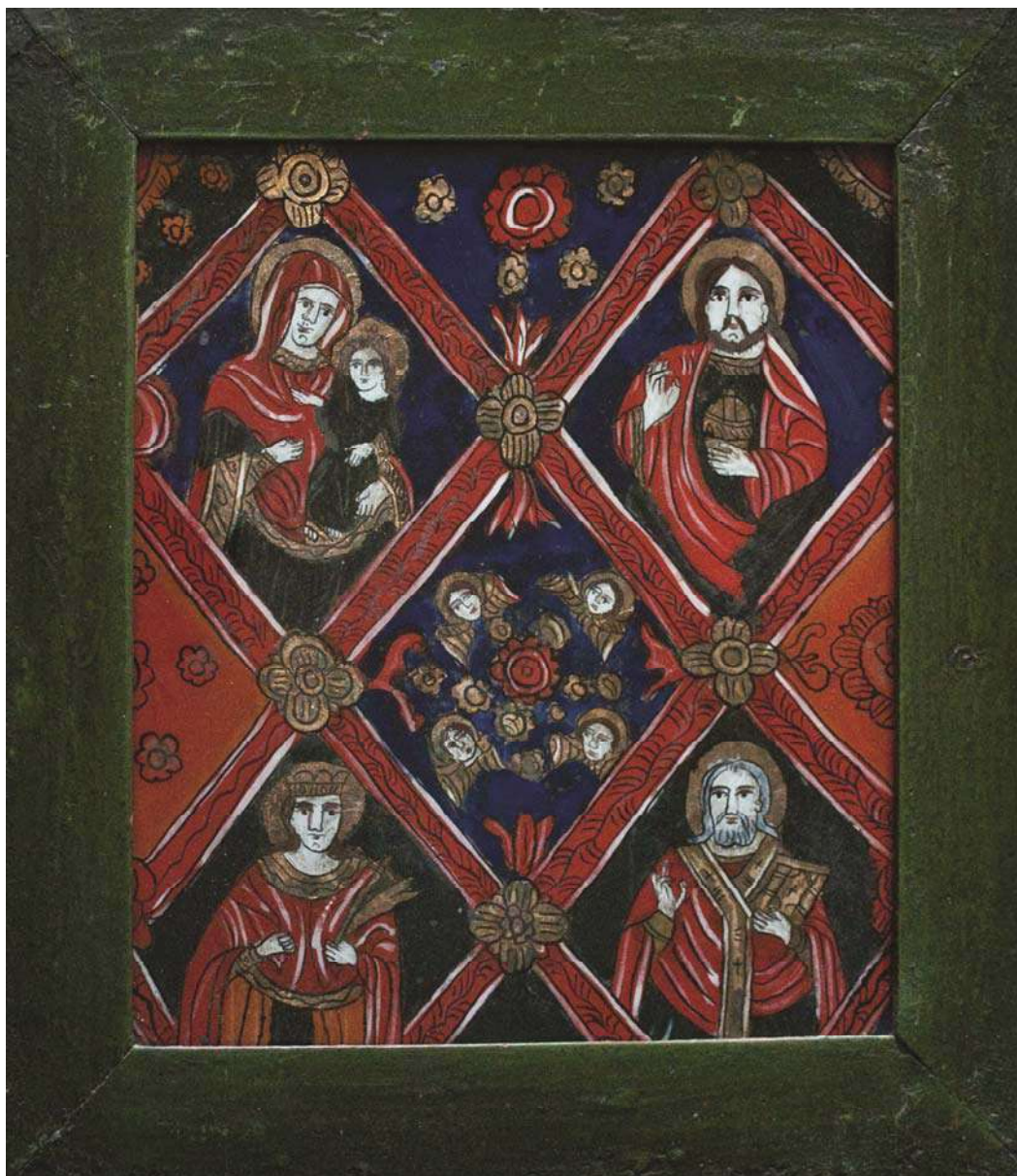
138. *Adam și Eva*

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
35,5 x 30 cm; ramă originală, bățuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

139. Masa Raiului

Nicula; prima jumătate a secolului XIX
28,5 x 23 cm; ramă originală, băițuită; capac dintr-o singură bucată de lemn

140. Masa Raiului

Șcheii Brașovului; mijlocul secolului XIX
achiziție din Hălmeag (jud. Brașov)
46 x 40 cm; ramă originală, revopsită; capac din două bucăți de lemn

141. Sententia

atelier neidentificat; 1780
achiziție din Nocrich (jud. Sibiu)
40 x 46 cm; ramă originală